

ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΗ ΤΕΧΝΗ

ΧΡΟΝΙΑ Β'. ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1928 - ΤΕΥΧΟΣ 12°

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΒΟΥΤΥΡΑ

ΜΕΡΕΣ ΤΡΟΜΟΥ

(Συνέχεια)

Ἐπίσης καὶ τὴν ἄλλη μέρη τὰ ἴδια πέρασαν, κλεισμένοι καὶ ὄλο περιμένοντες νὰ δοῦνε τοὺς παλιοκομματικούς νὰ κατηφορίζουνε ντυμένοι στρατιωτικὰ γιὰ ν'ἀνε ἀσφαλισμένοι, ὅπως ἔλεγε ὁ κύρ Γιάννης, ὅτι ἐνεργεῖ τὸ κράτος, καὶ νὰ τοὺς ριχτοῦνε.

Ἄλλη εἶδηση ποὺ τοὺς φέρανε εἶτανε τοῦ μπομπαρδισμού. Οἱ Ἀγγλογάλλοι καὶ οἱ Κρητικοὶ ἀντάρτες εἶχαν καταλάβει τὴν Κιστέλα καὶ τὴν ὠχύρωναν μὲ βαρὴν πυροβολικό. Καὶ ἀπ' ἐκεῖ, μαζὶ μὲ τὰ πλοῖα, θὰ μπομπάρδιζαν τὴν Ἀθήνα! Γιὰ τὸν κόσμον; Αὐτὸν θὰ τὸν εἰδοποιούσαν εἴκοσι τέσσερις ὥρες πρὶν γιὰ νὰ φύγει. Τὴ δουλιὰ τους, καταστροφή...

Αὐτὸ ἔδωσε ἄλλη ἀνησυχία στὴ μάνα καὶ στὴν ἀδελφὴ τὴ μεγάλη τοῦ Ἄγη. Πὼς θὰ ἔκαναν; Καὶ πὼς θ'ἀφίναν τὸ σπίτι τους, τὰ πράγματάς του, ποὺ μὲ τόσον κόπο εἶχανε κάνει, πὼς θὰ τ'ἀφίναν;... Προτιμούσανε νὰ μείνουν, ἀλλὰ πάλι σὲ μπόμπες;

— Δὲν εἶνε μόνο αὐτό, τοὺς εἶπε ὁ κύρ Γιάννης, εἶνε καὶ κάτι ἄλλο. Ποῦ νὰ πάμε; Μαὐτούς; Θὰ μᾶς σφάζουν! Ποῦ, γιὰ πέτε μου, ποῦ;...

Καὶ γύριζε ταραγμένος πάνω κάτω μέσ' στὸ δωμάτιο. Σὲ λίγο τοὺς εἶπε ἕνα σχεδιό του, κάτι ποῦχε σοφιστεῖ νὰ κάνουν...

Τὸ σπίτι εἶχε δυὸ καταβάθρες. Τὴ μιά ἄδια. Δὲν τὴν εἶχανε μεταχειριστεῖ, γιὰτὶ μέσα κεῖ, στὸ πλυσταριό,

δὲν πλένανε, ἀλλ' εἶχαν περιστέρια. Λοιπὸν, θάνοίγανε τὴν καταβάθρα αὐτῆ, τὴν ἄδια, καὶ θὰ τριπώνανε μέσα, ἔχοντας ἓνα μέρος ἀνοιχτὸ μόνον, πρὸς τὴν αὐλή, γιὰ τὴν ἀναπνοή!...

Καὶ εἶπε καὶ πῶς καὶ μὲ τί θὰ τὴ σκέπαζαν...

— Μὰ μὴ θέλεις, χριστιανέ μου, τοῦ εἶπε ἡ γυναῖκα του, νὰ θαφτοῦμε ζωντανοί; Κι ἂν πέσει καμμιά θεΐδα πάνω στὸ σκέπασμα μὲ τὴν ἄμμο καὶ τᾶλλα, ποὺ λὲς νὰ ρίζεις, θὰ κρατήσουν αὐτιά!...

Ὁ Ἄγης δὲ μιλοῦσε. Τὴν ἰδέα τοῦ παιέρα του ὅμως, δὲν τὴ βρῆκε ἄσχημη. Φαντάστηκε τὸ μπομπαρισμό, κι αὐτοὶ νᾶνε κεῖ μέσα κρυμμένοι, καὶ εἰς νᾶδε, ἢ νᾶκουσε τίς μπόμελες νὰ πέφτουνε βροχή, καὶ τὸ σπίτι τους νὰ πέφτει, νὰ πέφτουν οἱ τοῖχοι, νὰ γκρεμίζονται...

— Ὁραῖο θᾶνε! εἶπε μὲ τὸ νοῦ του γαμογελῶντας.

Γιὰ τὸ σπίτι τους δὲ λυπόταν, ἀφοῦ θᾶτανε γινικό. Κ' ἔπειτα κατὰ τὸ θέαμα καὶ ἡ πληρωμή! Τώρα, ἂν ἔπεφτε καὶ καμμιά θεΐδα στὸν κρυψώνα τους καὶ τᾶκανε θάλασσα; Ἔ, αὐτὸ θᾶτανε τυχερό!

Πάνω σαυτὴν ἰὴν ὦρα, ἦρθε μιὰ φτωχιά πολὺ γειτόνισσα νὰ τοὺς ρωτήσῃ γιὰ τὸ μπομπαρισμό. Εἶταν ἀδύνατη καὶ ὀλιοκαμμένη.

— Μὰ δὲ θὰ πάνε στὰ σύνορα νὰ κάνουν τὸν πόλεμο; τοὺς ρώτησε.

Τὸ βράδυ ὅμως ἠσυχάσανε. Ἀντικρὸν εἶχε ἔρθῃ ἕνας στρατιώτης δίχως ὄπλο, ποὺ οἱ ἀδελφές τοῦ Ἄγῃ, οἱ μικρές, τὸν γνωρίζανε, πῶς εἶταν κάποιος ὑπηρετῆς τῶν ἀντικρουῶν, ἢ τῶν ἀλόγων τους.

Αὐτὸς ἔλεγε δυνατὰ στὴν Πούλια, ποὺ βρισκόταν κάτω ἀπ' τὰ παράθυρα τοῦ κῆρ Γιάννη, γιατί μιλοῦσε μὲ τὴν κόρη του τὴ μεγάλη, πῶς δὲ θὰ γίνῃ τίποτα, παρὰ μόνον ἀποκλεισμός...

Γυρίζοντας ἔπειτα, στὴ μάνα τῆς Πούλιας, ποὺ εἶχε βγεῖ στὴν πόρτα, τῆς εἶπε δείχνοντας τὰ ρούχα του, τὸ μαντῖα του:

— Γιὰ, γιὰ κοίτα! μπαλώθηκα!... πανταλόνι, ἀρβύλες, μαντῖα! Θὰ περάσω ζάχαρη τὸ χειμῶνα. Ἄσε ποὺ γλύτώσα καὶ τὴν ποινή!

— Μπαῖβο, μπαῖβο, τοῦ ἔλεγε ἡ μάνα τῆς Πούλιας. Ὑστερα κοιτάζοντας τὴν ἀδελφή τοῦ Ἄγῃ:

— Βλέπετε, τῆς εἶπε, ὁ καυμένος μπαλώθηκε ρούχα καὶ παπούτσια! Νὰ τί θὰ πεῖ νὰ πηγαίνει κανεὶς στρατιώτης!...

Ἡ Πούλια εἶπε στὴν Κατίνα, ὅτι ὁ Μπάτας εἶτανε λειποτάχης καὶ τοῦ χάρισαν τὴν ποινή, ποὺ παρουσιάστηκε. Ἀλλὰ μὴ μόνον αὐτοῦ; Καὶ ἐνὸς ἀπ' τὰ δέλφια τῆς, ποὺ κι αὐτὸς λειποτάχης εἶτανε, καὶ σ' ἓνα σωρὸ φυλακισμένους ἀπὸ ἓνα χρόνον καὶ κάτω...

Ὁ Μπάτας εἶχε βγάλῃ ἀπ' τὴν τσέπη του φυσίγγι καὶ τᾶδειχνε στὴν μητέρα τῆς Πούλιας καὶ στὴν ἀδελφή τῆς, ποῦχε βγεῖ κι αὐτὴ ἔξω, μαζί μὲ τὸ μικρὸ ἀδελφάκι τῆς. Ὑστερα ἄδιασε ἓνα φυσίγγι κάτω, στὴ γῆ, κῆβγαλε ἀπ' τὴν τσέπη του ἓνα κουτὶ σπύργα.

— Τί θὰ κάνεις; τὸν ρώτησε ἡ ἀδελφή τῆς Πούλιας.

— Μὰ τί θὰ κάνεις; τοῦ εἶπε καὶ ἡ μάνα τῆς.

— Βρὲ μὴ φοβάστε! τώρα θὰ δεῖτε! ἀπάντησε αὐτὸς μὲ τὴ χοντρή φωνή του.

Καὶ ἀνάστωντας ἓνα σπύργο τὸ πλησίασε στὸ μαρροῦτι...

Ἄναψε αὐτό, ἔκανε μιὰ φλόγα μεγαλοῦταικη, ποὺ πάνω τῆς ὁ Μπάτας ἄπλωσε καὶ κουνούσε τίς παλάμες του, τραγουδῶντας:

— Τραλαλά, τραλαλά...

Ἔτσι κλεισμένοι ὁ Ἄγῃς καὶ ὁ πατέρας του περνοῦσαν τίς μέρες. Πῶς ἠθέλε ὅμως, πάντα νᾶτανε σκοτεινιασμένη ἡ μέρα, πάντα βροχερή! Καὶ ὅσο οἱ μέρες περνοῦσαν τόσο ἡ ἐλπίδα δυνάμωνε πῶς θὰ γλύτωναν. Ὁ φόβος ἀπ' τοὺς ἀντικρουοὺς ποὺ εἶχαν, εἶχε ξεθυμᾶναι. Ἀπ' τὰ τέσσερα ἀδελφία τῆς Πούλιας, τὰ μεγάλα, δυὸ μόνον ἦρθαν μιὰ μέρα, γιὰ λίγο, καὶ δὲν ξαναφάνηκαν. Ἄν εἶταν αὐτοὶ ἐκεῖ, ἂν κατοικοῦσαν στὸ πατρικό τους σπίτι, δὲ θὰ τὴ γλυτώνανε δίχως ἄλλο, γιατί πάντα μὲ ἔχθρα τοὺς κοίταζαν. Ἀπὸ τότε ὅμως ποὺ φύγανε, εἶν' ἡ ἀλήθεια εἶχαν ἀλλάξει. Ἄμα βλέπανε στὸ δρόμο τὸν Ἄγῃ, τὸν χαιρετοῦσαν καὶ τοῦ δείχναν ἀγάπη. Τὸν βλέπανε σὰν παλιὸ φίλο.

Τοῦ ἐρχόντουσαν στὸ νοῦ τοῦ Ἄγῃ, ἄλλα πρόσωπα

ἐχθρικά. Ἄλλ' αὐτοὶ θᾶταν ἴσως, σὲ ἄλλους ἀπασχολημένοι, σὲ κυνηγητὸ ἄλλων ἐχθρῶν πῶς μεγάλων, καὶ δὲ θὰ τὸν εἶχαν σκεφεῖ. Εἶταν ὅμως, καὶ τὸ σπῆτι τοῦ τόσο μικρὰ καὶ παράμερα, μονάχῳ, ποῦ δύσκολα θὰ τῷ ἔβρισκαν. Ἄν εἶταν σὲ κεντρικῷ; Ἄ, τότε τὸ πρᾶγμα θᾶλλαζε.

Ἄπ' τὶς πρῶτες μέρες ἴσως, θᾶχανε πιαστῆ, ἢ σκοτωθεῖ. Καὶ κρυβόντουσαν στὴ θέα διαζήτη ἢ τοῦ τραύμ, ἂν καὶ περνοῦσε αὐτὸ ἀρκετὰ μακρὰ! Αὐτὸ τῷθελε ὁ πατέρας του ποῦλεγε:

— Μὴ μᾶς δοῦν καὶ μᾶς θυμηθοῦνε!...

Στοὺς ἀντικρινούς πάλι, ἔδειχναν πὼς δὲν κρύβονται. Τοὺς ἔκαναν μάλιστα, καὶ κάτι ἄλλο. Ἄμα νύχτωνε ὁ πατέρας τοῦ Ἄγη, ἐπαιρνε τὴν ἠρωϊκὴ ἀπόφαση, ὅπως ἔλεγε, κῆρυγαινε κρυφά! Ἐπειτα ἀπὸ λίγη ὥρα πῆγαινε καὶ χτυποῦσε τὸ παράθυρο τοῦ ἀντικρινοῦ σπιτιοῦ, ζητώντας τὸ κλειδί, ποῦχαν ἀφήσει κεῖ, ἢ γυναῖκα του καὶ τὰ κορίτσια του. Ἐπαιρνε τὸ κλειδί, τοὺς ἔλεγε νέα, παλιὰ δηλαδή, μὲ χρώματα καινούργια, καὶ δικὰ του νέα, ὅτι τοῦ κατέβαινε, καταριώτιαν τὴν κατάσταση καὶ τοὺς αἰτίους.

Καὶ τὰ κορίτσια, ποῦ πάντα αὐτὰ βγαίνανε, καταριόντουσαν τοὺς αἰτίους. Ὁ καθένας ὅμως, εἶχε τὸ δικό του.

Στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ Ἄγης ἔμενε κλεισμένος μέσα στὸ σπῆτι.

Τὴν ἔβδομη μέρα μετὰ τὶς συμπλοκές, τὰ πρᾶγματα εἶχαν φτιάξει λίγο. Πυροβολισμοὶ δὲν ἀκουγόντουσαν πιά, καὶ οὔτε ἔπιαναν, λέγανε, χωρὶς τὴ διαταγὴ τοῦ εἰσαγγελέα.

Αὐτὸ ἔδωσε θάρρος στὸν πατέρα τοῦ Ἄγη, καὶ βγήκε.

Ὅταν ἦρθε τὸ μεσημέρι, τοὺς εἶπε, πὼς στὴν Ἀθήνα μέσα ὑπῆρχε ἡσυχία, καὶ πὼς μόνο ἀκόμα φαινότανε στὰ πρόσωπα τῶν παλιοκομματικῶν ἢ χωρὰ τῆς καταστροφῆς τῶν βενιζελικῶν.

Αὐτός, ὁ πατέρας του, προσποιήθηκε σὲ ὄσους τὸν ἔβλεπε, πὼς γύρισε καὶ δὲν εἶταν πιά Βενιζελικός.

— Ἄ, ἐγὼ δὲ βγαίνω ἀκόμη! δὲ μπορῶ ἐγὼ νὰ προσποιηθῶ! σκέφτηκε ὁ Ἄγης. Δουλιὰ δὲν ἔχω, καὶ καλύτερα μέσα δῶ κλεισμένος!... Ὅσο νὰ δοῦμε τί θὰ κάνουμε! Κῆλπειτα τί νὰ βγῶ νὰ δῶ; Τὰ μοῦτρα τους...

Τὸ ἀπόγευμα καθὼς γύριζε μέσ' στὸ δωμάτιο σκεπτικός, ἦρθανε δυὸ φίλοι του νὰ τὸν δοῦνε.

Εἶταν αὐτοὶ δυὸ νέοι δημοσιογράφοι. Ὁ ἓνας ἐργαζότανε σὲ κάποια βενιζελικὴ ἐφημερίδα, ποῦ οἱ βασιλικοὶ τῆς εἶχαν κατασφῆσει πειστήρια, τυπογραφεῖα, ὅλα, καὶ ὁ ἄλλος, σὲ κάποιο λαϊκὸ περιοδικό.

Πολλές φορὲς τοὺς εἶχε συλλογιστεῖ τί θὰ εἶχαν γίνε μὲσα σὲ κείνη τὴ κομποχλασιὰ!

Μτήγανε μὲσα μὲ χαμόγελο καὶ κουνώντας ἐλαφρὰ τὸ κεφάλι.

— Τὰ περιμένεις; τὸν ρώτησε ὁ δεύτερος ποῦ λεγότανε Λιακούδης.

Αὐτός, ὁ Λιακούδης, εἶχε τρυπώσει στὸ δωμάτιό του, καὶ δὲν ξεμύτισε, παρὰ ὅταν πάφανε π.ἂ νὰ πιάνουνε, νὰ πιάναι ὁ κάθε ντυμένος στρατιωτικὰ ὅποιον ἤθελε. Εἶχε ὅμως ἀκούσει φριχτὰ πρᾶγματα ἀπ' τὴ σπιτονοικοκυρά του.

Αὐτὴ τοῦ εἶχε πεῖ, πὼς μιὰ γρηούλα, ποῦ καθότανε δίπλα της, τῆς ἔλεγε ὅτι ὁ γιός της, στρατιώτης κληρωτός, τῆς εἶπε τίς μέρες ἐκεῖνες:

— Μιλιά μὴ βγάξεις, μάνα μου, μιλιὰ! Τὶ εἶδανε τὰ μάτια μου, τί εἶδανε!...

Λέγανε, πὼς πολλοὺς βενιζελικοὺς τοὺς πῆγαιναν πίσω ἀπ' τὸ Σιφιλιδικὸ καὶ κεῖ τοὺς σκότωναν, ἀφοῦ τοὺς βασάνιζαν πρώτα. Γυναῖκες τοῦ λαοῦ, ποῦ καθόντουσαν κοντὰ εἶχαν πάει καὶ κλάψει πλῆθος καλοφορεμένων νέων, ποῦ εἶχαν τὰ ἐντόσθια ἔξω! Καὶ οἱ νέοι αὐτοὶ, οἱ περισσότεροι, εἶχαν ἔρθει στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ σωθοῦν ἀπ' τοὺς Τοῦρκους!

Ὁ Ἄγης τᾶκουσε μὲ σκυμμένο κεφάλι. Νάτα πάλι, τὰ ἴδια, τὰ ἴδια!... Τότε θᾶτανε σωστά, ἀληθινὰ!...

— Καλὰ λέει ὁ πατέρας, σκέφτηκε, μακρὰ, ὅταν μπορεῖ νὰ φύγει κανεὶς, μακρὰ ἀπ' τὸν τόπο αὐτόνα, μακρὰ!...

Τὴ νύχτα ξύπνησε ἀπὸ πυροβολισμούς κεῖ κοντὰ, ἴσως στὸ λόφο.

— Πάλι!... εἶπε.

— Άκους; Άκουσε τή φωνή του πατέρα του απ' τ' άλλο δωμάτιο νά του λέει, άκους Άγη; ..

Τούξαναν έντύπωση σά νανάθανε λαμπάδες, ή σωρία μικρών κεριών σέ κάθε κρότο.

Δέ μπόρεσε νά κοιμηθει εύθυσ. "Εμεινε άυπνος ώρα. Καί όλα του ήρθανε στό νοϋ και γυρίζανε, γυρίζανε...

"Άκουσε ξαφνικά, μέσ' στην ήσυχία τής νύχτας νά γίνεται ταραχή μεγάλη, και μαζί μιá φωνή στριγγιά, λεπτή, λεπτή, κοντά, απ' έξω, σάν πάνω στό παράθυρο, στην κουρτίτσα του, νάχε σαρφαλώσει κανένα διαβολάκι και νά τραγουδοῦσε...

Τόν πήρε ο ύπνος, αλλά δέν κράτησε πολύ και ξύπνησε.

"Άκουσε έξω τόν άνεμο μέ πολλές, πολλές φωνές νά θρηνηῖ, όμοιος μέ τίς φωνές τών χοίρων που κλαίνε πίσω απ' τήν κλειστή πόρτα του χοιροβοσκου ζητώντας τήν τροφή τους ..

Θυμήθηκε κ' ένα όνειρο ποῦχε δεῖ.

"Εβλεπε πώς θρισκότιαν κοντά σέ ξείλτια άρχαία, που τότε είχανε δεῖ τή φῶς, τάχανε ξεθάψει. Κ' ένας φίλος του, που δέ φαινόταν καλά, άλλ' έφερνε λίγο μέ κάποιον καθηγητή τής γλυπτικής γνωστό του, τοῦλεγε, πώς εκεί ένας Γερμανός φιλόσοφος Χάκελ, καθώς έλεφτε μέσ' στό λάκκο, εἶδε έναν όπλίτη άρχαίο, νά χτυπά μέ τή δόρυ του κάπου και νά λέει :

— "Εδῶ υπήρχε Οίκος Βασιλέως !...

Τό πρωῖ ο πατέρας του έφυγε. Εἶχε πιά πάρει θάρρος και όλο έξω εἶτανε. "Αλλά και ή μάνα του ξεπόρτισε μέ τά δυό μικρά, και μόνο ή αδελφή του ή μεγάλη, έμεινε στό σπίτι.

Αυτή τή μέρα παρουσιάστηκε και ο μικρός Γεράσιμος, που του έκανε μάθημα ή αδελφή του. Κ' ήρθε αυτός γεμάτος παλιές εἰδήσεις. Και άρχισε εύθυσ νά τίς λέει, νά διηγῆται μέ τή βαριά γλώσσα του πώς είχαν πιάσει τή δῆμαρχο, ένα στρατηγό και άλλους. Και ότι πίσω απ' τή Σιφιλιδικά μαχαίρωναν κόσμο.

"Άλλ' ο μικρός Γεράσιμος μαζί μέ τά παλιά, τούς εἶπε κ' ένα νέο. Τους εἶπε πώς τή νύχτα οί στρατιῶτες

που φυλάγανε στό λόφο, είχανε δεῖ πρόβατα άσπρα νάνεβαίνον και τά πέρασαν για Γάλλους, και τάρχισαν στό τουφεκίδι...

"Ο Άγη; άφου τόν άκουσε νά λέει, νά λέει, τραβήχτηκε και πήγε ίσαμε τή παράθυρο, και στάθηκε.

Μιά καμπάνα τή στιγμή εκείνη, άρχισε νά χτυπά λίγο μακρυνά...

— Μά τίνε σήμερα, ρώτησε, εἶνε καμμιά έορτή;

— Τῆς Άγίας Αικατερίνης! του άπάντησε απ' τ' άλλο δωμάτιο, ή αδελφή του.

— Μπά!... εἶνε ή έορτή σου!

— Ναι, ή έορτή μου!... Τό βράδι θά δεῖς γλέντι! Θάνάφουν όλα τά ηλεκτρικά στόν ύπνο μας επάνω...

Πώς όμως του φάνηκε, του Άγη, ο ήχος τής καμπάνας, στυστός, σά νά μήν έτρεχε όπως πριν, σά φωνή ντροπιασμένη!...

— Μά γιατί χτυποῦν; εἶπε μέ τή νοῦ του, ποιανούς προσκαλοῦνε στην Έκκλησία του Θεοῦ τῆς Άγάπης; Μά κι αυτοί, αν εἶταν αληθινοί ιερεῖς του Χριστοῦ, δέν έπρεπε νά κλείσουν τίς εκκλησιές και νά ποῦνε σ' όλους:

— Μακρυνά!... μή μπαίνετε μέσα!... Τά χέρια σας εἶνε γεμάτα αίμα αδελφικό! Μά τί λέω; Αησιμόνησά, πώς από χρόνια πολλά, ή εκκλησία έχει γίνει οίκος έμπορίου!...

"Εφυγε απ' τή παράθυρο και βγήκε στην αυλή! Μόλις βρέθηκε έξω, ή πόρτα χτύπησε σιγά! Πήγε μέ δισταγμό κάνοιξε

Εἶταν τή μικρή κοριτσάκι, τή μικροσκοπική, όπως τοῦλεγε ή αδελφή του, ή ή μικρομέγαλη, όπως τήν εἶχε βγάλει ή μητέρα του, χωμένο σ' ένα σακκάκι μαῦρο, και μέ σκοῦρο βουκάκι, που κρεμόταν.

"Ο Άγης κλείνοντας τήν πόρτα, κοίταζε ψηλά, στό λόφο. Εἶδε τή σκοπὴ ὄρθιο.

— Ποιός εἶνε; τόν ρώτησε ή αδελφή του, που μπήκε πρώτος.

— Η Γεωργία.

"Ο μικρός Γεράσιμος τοῦλεγε τή μάθημά του μέ δυναή φωνή σά νάελαζε λόγο, στό άκουσμα του φοβεροῦ ονόματος, έκανε νά στραφεί, αλλά φοβήθηκε μήν τόν μα-

λώσει ἡ δασκάλισσά του, καὶ εἶπε κι αὐτός, μαζί μὲ τᾶλλα ποὺ διάβαζε:

— Ἡ Γεωργία!

Τοὺς ἄφησε καὶ πῆγε μέσα στὴ σάλα.

Ἡ σκέψη ὅτι ἔπρεπε νὰ φύγει, ἅμα ἠσύχαζαν τὰ πράγματα, ἀπ' ἐκεῖνο τὸ μέρος, τὸν κρατοῦσε ἀνήσυχο. Τοῦ φαινόταν, πὼς τοῦ εἶταν ἀδύνατο, ἔπειτα ἀπ' αὐτὸ τὸ φανέρωμα τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς, νὰ μείνει μαζί τους, νὰ τοὺς μιλά, νὰ τοὺς κοιτάξει.

Ὁ πατέρας του ὅμως εἶτανε σιωπηλὸς τώρα, ἐνῶ πρὶν χαλοῦσε τὸν κόσμον ὅλο νὰ λέει:

— Δὲν εἶνε μέρος αὐτὸ νὰ ζήσει ἄνθρωπος ἐλεύτερος, δὲν εἶνε μέρος!

Ὁ Ἄγης θύμωσε, θύμωσε γιὰ τὴ λησμονιά του, θύμωσε γιὰ τὸν εἶδε νὰ θέλει νὰ μείνει ἄόμοια στὴν πόλη τοῦ τρόμου καὶ τῆς βίας, καθὼς αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὁ πατέρας του, τὴν εἶχε βγάλει. Ἦθελε νὰ μείνει μόλις εἶδε τὸν κίνδυνον νάχει περάσει, ἢ τραβηχτεῖ, καὶ νὰ συναναστρέφεται αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ πολλῶν τὰ χέρια θάχανε ἀκόμα σημάδια ἀπ' τὸ αἶμα.

— Τὰ τέρατα, τὰ τέρατα! ἔκαμε ταραγμένους ἀπ' τὴν ἐνθύμηση τῶν κακουργημάτων ποὺ ἓνας λαός, δικός του λαός, εἶχε κάνει.

Ἄ, ἔπρεπε νὰ φύγει, ἔπρεπε δίχως ἄλλο! Κι ἂν ὁ πατέρας του δὲν ἤθελε, ἢ νὰ τὸν σύρει μὲ τὴ βία, ἢ νὰ φύγει μόνος!...

Εἶδε ἀπ' τὸ παράθυρο, ποῦχε σταθεῖ, ψηλά, τὸν ἥλιο νὰ κάνει νὰ φανεῖ, καὶ τὸν κοίταξε μὲ ἔχθρα.

Ἄκουσε ἔπειτα, τὴν πόρτα νὰ κλείνει δυνατὰ, κ' εἶδε τὴν ἀδελφή του καὶ τὸ μικρὸ Γεράσιμον νὰ περνοῦν.

Ἡ ἀδελφή του θὰ πήγαινε νὰ βρεῖ τὴ μάνα του καὶ τὶς μικρὲς ἀδελφές του.

Μπῆκε μέσ' στὴν τραπεζαρία. Μέσα μόνο βρισκόταν ἡ μικροσκοπικὴ κόρη ἔχοντας στὴν ἀγκαλιά της μιὰ κούκλα μεγάλη, ἴσαμε τὸ ἀνάστημά της, καὶ ἴσως καὶ μεγαλύτερη.

Σκέφτηκε πάλι νὰ ἐργαστεῖ, καὶ πῆγε μέσ' στὴ σάλα, ὅπου εἶχε κ' ἓνα μικρὸ γραφεῖο, καὶ κάθισε.

Ἐξω σὲ λίγο, ἄκουσε νὰ βρέχει δυνατὰ.

Εὐχαριστήθηκε, γιὰ τὴ θάβρεχε πάνω κεῖ, στὸ λόφο,

τοὺς στρατιῶτες ποὺ φύλαγαν, καὶ τοὺς ἄλλους, ποὺ βρισκόταν ἔξω...

Τὰ νερὰ ἀκούγονταν νὰ χτυποῦνε δυνατὰ τὶς πλάκες καὶ ἄταχτα ἀπ' τὸν ἄνεμο, ποὺ εἶχε σηκωθεί. Σὰ νὰ πηδοῦσε κάποιος χτυπώντας μὲ τὰ γυμνά του πόδια τὶς πλάκες...

Δὲ μπόρεσε νὰ ἐργαστεῖ πολὺ, καὶ σηκώθηκε.

Ἄνοιξε τὰ γυαλιὰ τοῦ παράθυρου καὶ κοίταξε ἔξω.

Ποτάμι σωστὸ εἶχε σχηματιστεῖ. Καὶ μὲ ὄρμη καὶ βουὴ τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο ἔτρεχε σὰν πλατὺ φεῖδι σταχτερό, καὶ κατέβαινε ἄγρια φωνάζοντας, σὰ νὰ κυνηγοῦσε κάποιον ἐχθρό του, κέλεφε στὸ σκαμμένο ἀπ' ἄλλα νερά, ἐτοιμασμένο, δρόμο του.

— Ἄπ' ἐκεῖ, σκέφτηκε καὶ βοήθησε σ' αὐτὸ εὐτυχία, θὰ τρέξει στὴ θάλασσα, θὰ ἐνωθεῖ μὲ τᾶλλα, τὰ πολλὰ νερά, καὶ θάρχισαι ἐλεύτερο, δυνατό, ἀνεξάρτητο, νὰ πηδᾷ μαζί, νὰ δέρνει τὰ καρᾶδια στὸ πέλαγος, νὰ χτυπᾷ τὰ βράχια...

Ἐνας κεραυνὸς βρόντησε. Στὸ νοῦ του ἦρθε κάτι, ποὺ τοῦ εἶχαν πεῖ, ὅταν εἶταν πολὺ μικρός. Πὼς ἓνας Τοῦρκος εἶχε βγεῖ, καθὼς ἔβρεχε, στὸ παράθυρο καὶ κίταζε τὴ βροχὴ. Σαφνικὰ ὅμως ἓνα ἀστροπελέκι ἔπεσε καὶ τοῦκοψε τὸ κεφάλι!...

Ἐκλείσε τὸ παράθυρο καὶ κάθισε στὸ γραφεῖο του νὰ ἐργαστεῖ. Καὶ κατώρθωσε νὰ γράφει ἀρετὴ ὥρα. Ὅταν σηκώθηκε εἶδε τὴ βροχὴ νὰ πέφτει λεπτή, λεπτή καὶ ἀραιά.

Ἄπ' τὸ δρόμο τοῦ τράμ περνοῦσε μιὰ κολυμπίθρα, καὶ ὁ παπᾶς μὲ τὴν ὀμπρέλα ἀνοιχτὴ πρὸ πίσω.

Νόμισε στὴν ἀρχή, γιὰ τὴν ἔβλεπε μόνον τὸν ἄνθρωπον τὸν μπροστινὸ, ποὺ κρατοῦσε τὴν κολυμπίθρα, πὼς πίσω τὴν κρατοῦσε ὁ παπᾶς. Ἄλλ' εἶδε καὶ τὸν ἄλλον μόλις ὁ παπᾶς κινιστάθηκε.

— Κάνει, εἶπε ὁ Ἄγης μὲ τὸ νοῦ του, χριστιανούς, δηλαδή πελάτες.

Εἶδε τὴν ὥρα. Πλησίαζε ἔντεκα. Μέσα εἶταν ἀκόμα ἡ μικρὴ Γεωργία ἀκίνητη μὲ τὴν πελώρια κούκλα στὴν ἀγκαλιά της. Κ' ἔξω στὴν αὐλή, τὰ σπουργίτια φώναζαν, καὶ κάθε τόσο, ἐρχόταν ἀπὸ μακριὰ βαρὺς καὶ ἄγριος κρότος σὰν κανονιοῦ.

Ἡ μάνα του καὶ οἱ ἀδελφές του δὲ φαινόntonταν.

Μὰ δὲν εἶχαν φαῖ στὴ φωτιά, γιὰ νὰ τὸ κοιτάζουn. Εἶχαν ἀρχίσει νὰ κάνουν οἰκονομία. Περνοῦσαν μόνο μὲ καφέ τὸ μεσημέρι καὶ τὸ βράδυ μαγεύονταν. Καὶ ὅλο προσιθούσαν νὰ μαζεύουν τροφίμα, ὅπως βλέπαν νὰ κάνει ὁ ἄλλος κόσμος. Ἡ μάνα του ἔλεγε πὼς οἱ ἀντι-κρηνοί, ἂν καὶ σουστιέριδες, εἶχαν ἐνάμιση τσινθάλι ἄ-λευρί πάρεϊ, κῆπαιοναν καὶ ψωμί ἀπὸ παντοῦ. Τὰ κορί-τσια, ὁ γέρος τρέχαινε στοὺς φούρνους, πὸν ἀπ' ἔξω μάλω-ναν καὶ δερνόντουσαν γέροι, νέοι, κορίτσια, γυναῖκες, γρηές, ποῖος θὰ πάρεϊ ψωμί, καὶ μάλωναν κι αὐτοὶ γιὰ νὰ πάρουν. Κῆπαιοναν.

Μπῆκε πάλι, γιὰ νὰ ἐργαστεῖ λίγο, ἀλλ' ἄκουσε νὰ χτυποῦνε τὴν ἐξώπορτα δυνατὰ

— Ἀνοιχτὰ εἶνε! φώναξε ἀνοίγοντας τὰ τζάμια.

Εἶδε ὅμως, ποῖος εἶταν, κῆκανε μέσα ὠχρός...

— Μὰ ποῦ εἴσθε, μιὰ γλυκειὰ φωνὴ ἔλεγε στὴν ἀυλὴ.

Ἄπ' ἐδῶ, ἀπ' ἐδῶ! τῆς ἀπάντησε αὐτός, προσ-παθῶντας νὰνοῖξει τὴν πόρτα τῆς σάλας, ποῦ ἔβγαίνε στὴν ἀυλὴ. Κῆτρεμε.

Μιὰ κόη μὲ καπέλο μεγάλο, μαῦρο, καὶ σταχτερὰ σοῦχα κοντὰ, φάηκε. Εἶχε τυλιγμένο, μὲ μπουὰ μαῦρο, τὸ λαμῖό της. Καὶ χαμογελοῦσε. Τὰ μάγουλά της χουδωτὰ, τριανταφυλλένι, εἶχαν ἴχνη πούδρας

— Χαίρετε, εἶπε στὸν Ἄγη. Θὰ εἴσθε μόνος βάζω στοῖχημα!... Τὸ κατάλαβα!... Ὅχι, ὄχι δὲ μπαίνω—μὴν τοὺς ἐνοχλεῖτε!... Κοντεύει μεσημέρι καὶ πρέπει νὰ πη-γαίνω... Ἔτσι πέρασα νὰ σᾶς δῶ καὶ νὰ μάθω, πὼς πε-ράσατε μὲ τὴ μάχη!... Ἐδῶ ἔγινε μάχη, δὲν ἔγινε;

— Μάλιστα, τῆς εἶπε αὐτός. Περάσατε λίγο μέσα...

— Ἐ, λίγο...

Καὶ κλείνοντας τὴν ὀμπρέλλα της μπῆκε.

— Μὰ ποῦ νὰκουμπήσω αὐτὴ; ρώτησε δείχνοντας τὴν ὀμπρέλα της

— Νά, ἐκεῖ ἐκεῖ, στὴ γωνιά!...

Ἐνῶ ἄλλοτε μιὰ ἡδονὴ μόνο τοῦδινε ἡ θεὰ της, τῶ-ρα εἶχε ταραχτεῖ, ζαλιστεῖ, μιὰ τοικνημία ἡδονικὰ αἰσθα-νότανε νὰ τὸν ταρατίζει σὰν ἀγάπη μικρὴ ποῦ εἶχε, χωρὶς νὰ τὸ ξέρει, μεγαλώσει σιγά, σιγά μέσ' οἱ σιγχι-

νήσεις τῶν κακῶν ἡμερῶν, καὶ τώρα στὴ θεὰ της φα-νερώθηκε.

Τῆς εἶπε μερικὰ γιὰ τὴ μάχη καὶ τὶς σφαῖρες. Ἄλλ' εἶδε σὲ λίγο, ὅτι αὐτὴ εἶταν εὐχαριστημένη γιὰ τὸ διωγμὸ ποῦκάναν στοὺς Βενιζελικούς.

— Νὰ τὰ σκοτώσουν τὰ τέρατα τοὺς προδότες! Ἄ-κοῦς τὸ στρατό μας νὰ πυροβολήσουν! Μὰ εἶνε τρομερό!... Ὅλους ἔπρεπε νὰ τοὺς σκοτώσουν ὅλους, καὶ τὶς γυναῖκες ἀκόη!... Τίνε οἱ γυναῖκες! ἔλιγε γρήγορα μὲ τὴ λεπτὴ φωνὴ της, ποῦ τοῦ φάνηκε νᾶνε σκληρὴ καὶ διαπερυστικὰ σὰ βελόνα.

— Ἐσεῖς δὲν πιστεύω νᾶσαατε πιά μ'αὐτοὺς τοὺς προδότες, ἔ; Μιὰ φορὰ ξέρω, τοὺς συμπαθοῦσατε λίγο, τοῦ εἶπε καὶ τὸν κοιτάξε γλυκὰ

— Ἐξέρω κ' ἐγώ!... Λιγάκι...

— Ἄ, δὲν τὸ πιστεύω!

Καὶ καθῶς κούνησε τὸ κεφάλι της ἡ γλύκα ἀπ' τὰ μάτια της ἔφυγε.

Αὐτὸς χαμογέλασε μὲ κόπο:

— Γιὰ λέτε, λέτε, τῆς εἶπε προσπαθῶντας νὰ ζω-ηρέψει τὸ χαμόγελο.

— Τὶ νὰ πῶ; Εἶπα τόσα!... Ἔγινε σιωπὴ γιὰ μιὰ στιγμή. Αὐτὴ πάλι τὸν ρώτησε:

— Μὰ πέτε μου, ἀλήθεια, εἴσθε ἀκόμα μ'αὐτούς;

— Ὅχι, ἔτσι τόπα!...

— Ἔτσι ντέ! Εἶπα κ' ἐγώ!...

Καὶ ἄρχισε πάλι, νὰ τοῦ λέει γιὰ τὸ κνηγητὸ τῶν βενιζελικῶν καὶ τὶ τοὺς ἔκαναν, πὼς τοὺς ἔδειναν...

Καὶ μιλοῦσε γρήγορα, γρήγορα.

Αὐτὸς τὴν κοιτάζε χωρὶς νὰ μιλά, χωρὶς νὰ λέει τί-ποτα, παρὰ μόνο κάποτε σὲ ἐρωτήσεις της νὰ λέει μιὰ λέξη καὶ νὰ κουνᾶ τὸ κεφάλι του. Καὶ προσπαθοῦσε νὰ μὴ φαίνεται δυσανεκτικῆς.

Ἡ καμπάνι ποῦ σῆμαινε μεσημέρι τὴν ἔκανε νὰ πάψει καὶ νὰ πάρεϊ τὴν ὀμπρέλα της.

— Πάω, πάω!

— Μὰ θᾶρθουν τώρα...

— Ὅχι, ὄχι, πάω! Πῶ, πῶ, πὼς σᾶς ἔκανα! εἶπε κοιτάζοντας τὰ νερὰ ποῦκάναν τρέξει ἀπ' τὴν ὀμπρέλα.

— Δὲν εἶνε τίποτα, δὲν εἶνε τίποτα! τῆς εἶπε αὐτός.

Τὴ συνόδεψε ἴσαμε τὴν ἐξώπορτα καὶ τὴν κοίταξε πού ἔφρευγε. Ἀλλὰ πρώτη φορὰ δὲν αἰσθάνθηκε τὴν ἠδονή, πού αἰσθανόταν ὅταν τὴν ἔδελεπε νὰ βιδίζει μὲ τὸ κουνητό της βάδισμα.

Ἐκλείσει τὴν πόρτα σιγά.

— Ὡ Θεοί, εἶπε καὶ στάθηκε στὴ μέση τῆς αὐλῆς, τί αἰσθήματα!... Ἀκοῦς, ἀκοῦς! Μά.. ἔπρεπε αὐτινῆς τῆς κόρης νὰ μὴν ἔχει δώσει ἢ φύση αὐτὰ τὰ δοντάκια τὰ μικρὺτσικα, αὐτὰ τὰ ὠραῖα δοντάκια, ἀλλ' ὄλο σκυλόδοντα, σκυλόδοντα στὴ γραμμή! Κ' ἔτσι θὰ ὑπῆρχε κάποιος συμβιβασμὸς μὲ τὰ αἰσθήματά της!...

Πέρα ἄκουσε βροντὲς σὰν κανονιῶν πάλι. Κοίταξε κ' εἶδε κυανόμαυρα σύννεφα νάχουνε σκεπάσει τὴ δύση, κι ἄλλα σταχτερὰ καὶ ἄσπρα ἀπὸ κάτω, μεγάλα, πελώρια, βουνὰ ζωντανά, νάχονται, νὰ πλησιάζουνε σὰ θεοὶ μυριοκέφαλοι, λευκοὶ καὶ γεμάτοι ἐκδίκηση.

Εἶδε νάχει ἐπιθυμία νὰ χτυποῦσαν αὐτὰ, νάριχναν πτήμιμυρα, ἢ σὰν βροχὴ τοῦς κεραυνούς, καὶ νάκαναν τὴν πόλη τοῦ τρόμου καὶ τῆς βίας, νὰ τὴν ἔκαναν σωρὸ ἀπὸ καμμένα ἔρειπια.

Καὶ μακρὰ ἀκουγόταν ὁ κρότος τῶν κεραυνῶν σὰν ὁμοθρονιῆς μεγάλων κινονιῶν.

Ἡ ματιά του πῆγε στὴν κατάρορτη ἀπ' τὰ κίτρινα ἄνθη της γαζία, ἀλλὰ γρήγορα γύρισε τὸ κεφάλι, ἀφοῦ τῆς ἔρριξε κακιά ματιά. Εἶταν κι αὐτὸ τὸ δέντρο, δέντρο τοῦ μέρους ἐκεῖνου!...

Ψηλὰ ἄκουσε χτύπο ρυθμικό. Δυὸ κοράκια περνοῦσανε γρήγορα τὸνα κοντὰ στ' ἄλλο, καὶ ὁ κρότος τῶν φτερουγιῶν τους ὁ ρυθμικός, εἶταν ὅμοιος μὲ τρίψιμο σέλας καθάλαρη στὸ ὀρητικό του τρέξιμο.

Μπήκε μέσα. Ἡ μικρὴ τὸν κοίταξε ἀκίνητη, ἔχοντας τὴν πελώρια κούκλα στὴν ἀγκυλιά της.

Ἐπιθυμοῦσε νὰ γινόταν κάτι τρομερὸ καὶ νάμοιαζε μὲ τὸνειρο ποῦχε δεῖ τὴν ἡμέρα τῆς μάχης, ἀλλ' ὄχι νὰ σταματήσει, νὰ μείνει ἢ καταστροφή στὴ μέση, ὅπως σὲ κεῖνο!...

Ἀκουσε νὰ βροντᾶ τώρα, πάνω ἀπ' τὴν πόλη τῆς βίας, καὶ τὴν ἄκουσε τὴ βροντὴ σὰ φωνὴ Θεοῦ θυμωμέ-

νη, καὶ τοῦφερε στὴ μνήμη του τὸ κομμάτι κεῖνο τῆς ἱστορίας τῶν Ἑβραίων, τὸν Ἰεχωβᾶ κρυμμένο στὰ σύννεφα, νὰ ὑπαγορεύει στὸ Μωϋσῆ πάνω στὸ ὄρος τὶς δέκα ἐντολές...

— Ἄραγε...

Κρότος κεραυνοῦ τὸν διέκοψε. Στάθηκε στὴν πόρτα καὶ κοίταξε τὰ θολὰ τὰ σύννεφα. Μελαγχολία ὅμως τώρα αἰσθάνθηκε νὰ τὸν κυκλῶνει.

— Μὰ-γιατί λυποῦμαι; εἶπε, γιατί λυποῦμαι; Ἐμένα ἢ πατρίδα μου καὶ τοῦ κάθε καλοῦ ἀνθρώπου, πού αἰσθάνεται, ὄχι τὴν ψεύτικη ἐλευθερία, πού μέσα μᾶς φυλακίζει τὸ κράτος καὶ τὸ ἔθνος, ἢ πατρίδα εἶνε ἢ κάθε γωνιά ἢ ἐλεύθερη ποῦχει ἀνοιχτὸν ὀρίζοντα! Εἶνε τὸ μέρος πού μένουν πολίτες ἐλεύθεροι, τίμιοι καὶ καλοὶ καὶ τὸ κράτος δὲν ὑπάρχει νὰ ληστέψει καὶ νὰ ρουφήξει ἰδρώτα καὶ αἷμα! Οὔτε κτηνώδης ὄχλος νὰ γίνει ὄργανό του, ὄχλος πού νομίζοντας ὅτι δουλεύει τ' ἀτομικά του συμφέροντα, πηγαίνει μὲ τὸ μέρος του, μὲ τὸ μέρος τοῦ μεγάλου ἄρχοντα, καὶ δυναμώνει ἔτσι τὶς ἀλυσίδες, τὰ σίδερα πού τὸν ἔχουνε κλεισμένο!

ΤΕΛΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΒΟΥΤΥΡΑ «Μέσ' στους ἀνθρωποφάγους
κι άλλα Διηγήματα». Ἐκδοσις «Ἐστίας» Ἀθήναι.

Ὁ Βουτυρᾶς εἶνε ἓνας ἀπὸ τοὺς καλύτερους ἑλλήνας
συγγραφεῖς. Εἶνε ἓνας ἀγωνιστής. Κάθε χρόνο ἐκδίδει τὰ
ἔργα του, καὶ κάθε διήγημα ἢ μύθος εἶνε μιὰ μάχη ἐναν-
τίον κάποιας προλήψεως ἢ κάποιας ἀδικίας.

Σὲ μιὰ χώρα ποὺ δὲν πέρασε ἀπὸ τὴς ἱστορικῆς φά-
σεις τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς ἐξελίξεως ποὺ τὴν ἀκο-
λούθησε, τὰ προβλήματα παρουσιάζονται μὲ τρόπο πολὺ
διαφορετικὸ παρὰ στὴ Δύσι. Ἐχουν κάποια ὁμοιότητα μὲ
τὰ προβλήματα τῆς Τσαρικής Ρωσσίας, ἀλλὰ ἡ ψυχολογία
τοῦ λαοῦ εἶνε κατὰ πολὺ διαφορετικὴ.

Αὐτὸ καθρεφτίζεται καθαρὰ στὰ διηγήματα τοῦ
Βουτυρᾶ ὅπου κάποτε τὸ θέμα εἶνε ὁμοιο μὲ τὰ θέματα
μερικῶν ρωσικῶν διηγημάτων. Χωρὶς ἀμφιβολία διαφέ-
ρει πολὺ στὸν τρόπο τῆς ἀντιδράσεως Ἐτσι π.χ. τὸ διή-
γημα «Ὁ Μπαλάφας στὸν Παράδεισο» ἔχει κάποια ὁμοι-
ότητα μὲ τὸ «Ὁνειρο τοῦ Μακάρο» τοῦ Κορολένκο. Ἀλλὰ
ποση διαφορὰ ὑπάρχει στὴν ψυχολογία τῶν δύο ἡρώων!
Πόσο ταπεινός, πόσο ὑποταχικὸς εἶνε ὁ Μακάρο! Μὲ
πόσο σεβασμὸ ὑποτάσσεται στὸ μεγάλο Τογιόν! Ὅλη ἡ
Σλαβικὴ ψυχὴ, μὲ τὴ σταθερὴ πίστη τῆς στὴ Δικαιοσύνη,
μὲ τὴν τόσο χαρακτηριστικὴ νοσηροπία τῆς, μᾶς φανερώ-
νεται στὸ διήγημα τοῦ Κορολένκο.

Ἀπεναντίας ὁ Μπαλάφας, ὁ Ἕλληνας ἀλήτης πόσο
εἶνε ἀσέβης! Ἄς κρίνει ὁ ἀναγνώστης: Ὁ ἀλήτης Μπα-
λάφας μπαίνει στὸν Παράδεισο διὰ τῆς βίας, πετώντας
στὸ κεφάλι τοῦ θυρωροῦ ἓνα παπούτσι καὶ ὅταν τὸλο: τὸν
πιάνουν, τὸν δικάζουν καὶ τὸν καταδικάζουν γιὰ ἀμαρτω-
λὸ καὶ κλέφτη, ὁ ἄνθρωπος ἐξανίσταται.

«Ὁ Μπαλάφας θυμώσε, ταράχτηκε σ' ἓν τὴν ἡμέρα
ποὺ ἔσκασε μιὰ γροθιά σ' ἓνα χωροφύλακα καὶ τοῦ χά-
λασε τὴ φάτσα.

— Μωρέ, μωρέ, ἔκανε καὶ σύ, καὶ σύ! Καὶ σὺ σὺν
ἐκείνους καὶ κ' ἔτω τοὺς παραπόντηδες, δικάζεις;...

— Τὶ λές;

— Τὶ λέω, τί λέω!... Ἄχ τί νὰ σοῦ κάνω! Ἐπρεπε
νάχα πάρει καὶ τ' ἄλλο μου παπούτσι!»

Ἐδῶ, στίς γραμμὲς αὐτές, φαίνεται ἡ ἐπαναστατικὴ
ψυχολογία τοῦ συγγραφέως, ἡ ἀνεπιλάθειά του πρὸς τὴς
παλιὰς δοξασίαι καὶ τὰ παλιὰ εἰδῶλα. Ἡ ἀλήθεια ὁμως
εἶνε ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἔχει μαζεύει μέσα στὴν ψυχὴ του
τοὺς παλμούς ἑνὸς λαοῦ ποὺ βρῖσκεται σὲ μεταβατικὴ
περίοδο, καὶ γι' αὐτὸ τὸ ὄνομά του ἔχει ἀξία συμβόλου
καὶ σημαίας.

Ἐδῶ καὶ εἰκοσιπέντε χρόνια ὅλα τὰ σπινδαῖα γεγο-
νότα τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς βρῖσκουν στὸν Βουτυρᾶ τὸν
ἱστορητὴ τους, τὸν χρονικογράφου τους καὶ τὸν μαστιγωτὴ
τους. Τὰ διηγήματά του εἶνε τὸ ἀντικαθρέφτισμα μιᾶς
καταστάσεως πραγμάτων.

Ἀλλὰ ὁ Βουτυρᾶς δὲν περιορίζεται στὴν περιγραφή.
Παίρνει μέρος ἐνεργὸ στὴν ὑπόθεσι, συμμερίζεται τὴς
περιπέτειαι καὶ τὴς δυστυχίαι τῶν ἡρώων του, δείχνει τὴς
συμπάθειαι του γι' αὐτοὺς καὶ πονεὶ μαζί τους. Δὲν εἶνε
περίεργο ὅτι τὰ ἔργα του διαβάζονται σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα
μὲ πάθος καὶ ἀγάπη.

Πάντα ἀνάμεσα στίς ἐπιθέσει του διακρίνεται ἡ
ἀνθρώπινη συγκίνησις, ἡ ἀγάπη τοῦ συγγραφέως γιὰ ὅ-
λους τοὺς ἀπόκληρους τῆς τύχης: ἢ τοῦ πνεύματος. Ἡ
σφοδρότης τῶν ἐπιθέσεών του εἶνε κατευθεῖαν ἀνάλογη
μὲ τὴν ἀγάπη του.

Ἀπὸ καθαρὰ λογοτεχνικὴ ἀποψη, ὁ Βουτυρᾶς ἀνή-
κει στὴ σχολὴ τῶν δημοτικιστῶν. Γράφει στὴ γλῶσσα τοῦ
λαοῦ, ποὺ συγχρόνως τὴν πλάθει καὶ τὴν δημιουργεῖ, δι-
νοντάς τῆς τὴν κατάλληλη φόρμα. Σ' αὐτὸ πρέπει νὰ θεω-
ρηθεῖ δάσκαλος γιὰ πολλοὺς νέους συγγραφεῖς.

N. ΠΕΡΚΑΣ

ΜΑΡΑΣΜΟΙ

Βόλτες, μπεζόβολοι, ἀργαλοί,
καμάκια, παραγάδια,
βάσκες φεγγαροφίλητες,
τρισμαγεμένα βράδνα,
παλιά, ἀγγινὰ ψαρέματα,
— νοσταλγημένα χάρδια
τῆς πικραμένης μου ψυχῆς —
καὶ οἷς βουβὰ σημάδια,
πόθοι, ὄνειρα μορφές, καρδιές,
ρημάδια ὅλα!... Ρημάδια!...

ΣΤΗΝ ΑΓΑΠΗ

Ἀγάπη! χρόνια σὲ γυρεύω! Σὰ ζητιάνος,
τοῦ κάκου τὸ ἔλεος πὸν ζητεύει, ἔχω ἀποστάσει!
Στὰ σωθικά μου ὁ πόνος πλάνος πελεκάνος
βοςκᾶ καὶ τὴν καρδιά μου τρώει γιὰ νὰ χορτάσει!

Ἀγάπη! Ἴδὲ στὰ μάτια μου τὰ διψασμένα
ποιοὶ πόθοι κλαῖν καὶ μάντεψε τὰ βάσανά μου!
Εἶμαι ἢ βαρειά ψυχῆ, πού ζεῖ στὰ περασμένα,
λυγμὸς καὶ λήθη ὑφαίνουν τ' ἄγια σάβανά μου!

Ἀγάπη! Ἀπόψε ἀνέλεη μοῦ δορίζει ἡ Μοῖρα,
τὸ πιὸ πικρὸ τραγοῦδι μου νὰ τραγουδήσω·
καὶ σπώντας τὸ σταυρόξυλο, πὸν ἔχω γιὰ λύρα,
ζητιάνος μπρὸς σὶν πόρτα σου νὰ ξεψυχήσω!

ΑΠ. ΜΑΜΜΕΛΗΣ

ΚΩΣΤΗ ΒΕΛΜΥΡΑ

“ΘΙΟΣ ΣΧΩΡΕΣ’ΤΟΝ”

ΜΟΝΟΠΡΑΧΤΟ ΤΡΟΜΟΥ (*)

Πρόσωπα :

Ο ΦΕΡΕΤΡΟΠΟΙΟΣ
Ο ΒΟΗΘΟΣ ΤΟΥ
Ο ΤΑΒΕΡΝΑΡΗΣ
Ο ΓΕΡΟΣ
Ο ΜΟΡΦΗΣ
Ο ΣΤΑΝΑΣ
Ο ΛΟΥΓΓΗΣ

Στὴν Ἀθήνα.

Ἐνα σκοτεινὸ καπελιὸ σὶν ὁδὸ Ἀναπαύσεως, κοντὰ
στὸ Νεκροταφεῖο.

Μιά ξύλινη πόρτα μὲ φεγγίτη στὸ βάθος.

Δεξιὰ ἄλλη πόρτα πὸν φέρνει σὶν ἀποθήκη τοῦ
κραιοῦ.

Παρόθυρο κανένα.

Στὴν ἀριστερὴ γωνιά μιὰ κάσσα ἀκουμπισμένη.

Στὸ τρίτο πλάνο δεξιὰ, κάθετα σχεδὸν στὸν τοῖχο, σὲ
μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ βάρους, τὸ τεζάχι μ'
ἓνα θαμπὸ κιτρινόφωτο φανάρι.

Ἄλλο φανάρι πιὸ μεγάλο κρεμασμένο σὶν πρώτη πα-
λάντζα, ἀριστερά.

Κανένα ἄλλο φῶς.

Οἱ τοῖχοι γροῖζοι, ὄγροὶ καὶ ἀκατάστατα βαμμένοι.

Στὸ πρῶτο πλάνο δεξιὰ ἓνα τραπεζάκι μὲ τέσσερις κα-
ρέκλες.

(*) Πρωτοπαίχτηκε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1924 ἀπὸ τὸν «Θίασο οἱ
Νέοι» στὸ θέατρο Παγκρατίου.

Στο δεύτερο πλάνο πρὸς τ' ἀριστερὰ ἄλλο τραπεζάκι
με δύο καρέκλες.

Ἦρα ἐννιά τῆ νύχτα.

Χειμῶνας.

Βρέχει, ἀκούγεται δυνατὸ βουητὸ τ' ἀνέμου κι' ἀστρά-
φτει συχνὰ ἀπ' τὸ φεγγίτη τῆς πόρτας.

Με τ' ἄνοιγμα τῆς ἀλτάριας ὁ ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ ὀρθὸς
μπροστὰ σὶ ἀριστερὸ τραπεζάκι ὅπου κἀνδονται ὁ ΦΕΡΕ-
ΤΡΟΠΟΙΟΣ κι' ὁ ΒΟΗΘΟΣ ΤΟΥ, χύνει κρασί στὰ τρία
ποτήρια.

Ὁ ΦΕΡΕΤΡΟΠΟΙΟΣ (σὰ νὰ ξεκολουδοῦσε τὴν κου-
βέντα του). Λοιπὸν τάπαμε κύρ Μῆτσο... Κρατᾶς ἐδῶ τὴν
κάσσα... θὰ μᾶς ἔρθει περὶ βολικά... Δι' ὀβήματα ἀπὸ τὸ
νεκροταφεῖο... Αἴθριο μὲ τὴ χαραυγὴ ἐρχομαστε καὶ τὴν
κουβαλάμε σὸ νεκροταφεῖο... Ἔ;

Ὁ ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ (στενοχωρημένα). Βρε παιδιά τι νὰ
σᾶς πῶ... Εἶνε τέτοιος στυλόκαιρος... Εἶνε τόσο στενάχω-
ρα δῶ μέσα... Ἐπειτα σᾶς τόπα χθὲς βράδυ, σχωρέθηκα
ἕνας πελάτης μου... Καλὸ παιδί, φίλος μου... Καταλαβαί-
νετε; Θὰ εἶνε λίγο ζορικό... Μπορεῖ καὶ νὰ μὴν κοιμηθῶ...
Θά'ω βλέπετε ὅλη τὴν ὥρα τὴν κάσσα μπρὸς στὰ μάτια
μου...

Ὁ ΒΟΗΘΟΣ ΤΟΥ Φ. (σὰ γιὰ δικαιολογία). Μὰ δὲν
χρησίμευε ἀκόμα σὲ κανένα.

Ὁ ΦΕΡΕΤΡΟΠΟΙΟΣ (πεισικὰ). Ἐπειτα θάσουνα πολὺ
κουτὸς ἂν δὲν ξεπλώσεις μέσα... Γὼ στὸ μαγαζί μου ὅταν
φυλάω νυχτερινὴ βάρδια, ἀνάβω τὰ ψηλὰ σαμντάνια ποῦ-
χουμε καὶ νοικιάζουμε γιὰ τὶς κηδεῖες καὶ ξεπλώνουμε
στὴν πιὸ φαριδιὰ κίτσα.

Ὁ ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ (πειὸ στενοχωρημένα). Κι ἔτσι δὲ
φοβᾶσαι νὰ βγῆ κανέναν τοῦλάχιστο ἀπὸ τὴν κάσσα ποῦ
κοιμάσαι σὺ!... Καταλαβαίνω... ναί... δὲ λέω... μὰ... δὲ
θὰ μπορούσατε νὰ τὴνε πάρτε;

Ὁ ΦΕΡΕΤΡΟΠΟΙΟΣ (ξεκολουθώντας φυσικὰ τὴν κου-
βέντα του). Νὰ δεῖς μάλιστα ποῦ κἀνω καὶ τὸ γούστο μου...
Εἶνε ἀναπαυτικὸς οἱ κάσσεσ... Τὸ κακὸ εἶναι ποῦ καμμιά
φορὰ ἐρχονται καὶ με ξυπνᾶνε γιὰ νὰ μοῦ πάρουνε τὸ
κρεββάτι μου... Ἄλλος τὰ καθαρώνει καὶ τὰ πληρώνω ἐγώ...
Τότε στενοχωριέμαι λιγάκι... Μὰ δὲ με σχωρᾶς φέρε τώρα
ἐὰ κατοστάρι κι' ἄς ἀφίσουμε τὶς φιλοσοφίες.

Ὁ ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ πέρνει τὸ κατοστάρι καὶ πηγαίνει στὴ
δεξιὰ πόρτα... Ὅταν βγαίνει ὁ βοηθὸς σκύβει πρὸς τὴ με-
ριὰ τοῦ Φερετροποιοῦ).

Ὁ ΒΟΗΘΟΣ ΤΟΥ Φ. (ἐμπιστευτικὰ). Δὲν ἔχει ἄδικο
ἀφεντικό. Τόσο κοντὰ στὸ Νεκροταφεῖο! Χθὲς πάλι ὁ
Γιάννης ὁ Νεκροθάφτης μοῦλεγε πὼς εἶδε κάτι ἄσπρους
ἴσκιους μέσα στὴ νύχτα... Μπορεῖ νᾶναι κι ἀλήθεια... Μ'
ὀρκίστηκε...

Ὁ ΦΕΡΕΤΡΟΠΟΙΟΣ (ἀδιάφορα). Μπορεῖ... Σάματις
εἶνε θάμμα; Ἔτσι τὶς πρώτες νύχτες σηκώνονται οἱ πε-
θαμένοι... Δὲ μποροῦνε νὰ τὸ πάρουνε ἀπόφαση, βλέ-
πεις, πὼς πρέπει νὰ λυώσουνε στὴ γῆς... Λαχταρᾶνε αὐτὴ
τὴ δόλια ζωή... Δὲ φταῖνε αὐτοί... Οἱ συγγενῆδες καὶ οἱ
φίλοι τους δὲν τοὺς ἀφίνουν νὰ ξεχάσουν... Τοὺς πᾶνε κό-
λυθα, λειτουργίες, κρασί... Ἀνάτουν τὰ καντήλια γιὰ νὰ
βλέπουν τὴν κατάντια τους... Τοὺς θυμίζουμε με κάθε
τρόπο τὴ ζωή... Κι ἔτσι βγαίνουνε κι αὐτοὶ τὶς πρώτες
νύχτες, ὅσπου νὰ συνειθίσουνε.

Ὁ ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ (μπαίνοντας). Πάλι γιὰ πεθαμέ-
νους μιλάτε μωρὲ παιδιά; (χύνει κρασί στὰ ποτήρια). Ὅλο
γιὰ φαντάσματα... Μὲ τέτοιο καιρὸ (πίνουν κι οἱ τρεῖς,
βουτίζει ὁ ἄερος, ἀστράφτει) Τσ... Τσ... (στενοχωρημένα μὰ
μ' ἀπόφαση). Δὲ θέλω νὰ σᾶς χαλάσω τὸ χατήρι... Θὰ τὴν
πᾶω στὸ ὑπόγειο ὅταν θὰ κλείσω. Μπορεῖ καὶ νὰ τὴνε
πᾶω στὸ ὑπόγειο. Νὰ μὴν τὴνε βλέπω. (Σηκώνονται.
Ὁ ΦΕΡΕΤΡΟΠΟΙΟΣ τοῦ δίνει τὸ χέρι).

Ὁ ΦΕΡΕΤΡΟΠΟΙΟΣ. Ἄντε γειά σου κύρ Μῆτσο.

Ὁ ΒΟΗΘΟΣ ΤΟΥ Φ. Γειά σου.

Ὁ ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ (στενοχωρημένος). Στὸ καλὸ παι-
διά... κι σῦριο νᾶρθετε τὴν αὐγὴ.

Ὁ ΒΟΗΘΟΣ ΤΟΥ Φ. Ἐννοια σου! Δὲ θᾶρθε κανέ-
νας πεθαμένος νὰ σοῦ ζητήσῃ τὴν κάσσα του...

Ὁ ΦΕΡΕΤΡΟΠΟΙΟΣ (εἰρωνικὰ). Κι ἂν ἔρθει χαϊρέτα
τον ἀπὸ λόγου μας κύρ Μῆτσο...

(Φεύγουν. Ὁ ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ στενοχωρημένος πάει
πρὸς τὴν κάσσα, γυρίζει ἀπότομα καὶ προχωρεῖ πρὸς τὸ
τεζάκι. Ἀστράφτει. Ὁ ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ κάνει τὸ στανρό
τοῦ μουρμουρίζοντος. Τὶ στυλόκαιρος! Σαναστράφτει.
Ὁ ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ στανροκοπούμενος γιὰ δευτέρη φορὰ

φτάνει στο τεζάχι κάθεται με τρόπο που να μη βλέπει την κάσσα, φτιάχνει το φανάρι κι ανοίγει ένα τεφτέρι).

Ο ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ (θλιμμένα). Θιός σωφέστον! Πάει κι ο Γιάννης ο Ζωνᾶς, (μ' ἔγκαοτήρηση). Πάν και τὰ βρεσέδια του... "Όταν κανένας γράφει ποιήματα και τρώει βρεσέ, ἢ πεθαίνει γρήγορα, ἢ πλουταίνει ἀργὰ μὰ πάντα ξεχνάει τοὺς δανειστές του, (ἀκούγονται τρία χτυπήματα δυνατά, ἀργὰ - ἀργὰ, σὰν συνθηματικά. Ο ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ ξαφνιαίνεται κάνει νὰ σηκωθεῖ μὰ ξανακάθεται μονολογώντας). Δὲν εἶνε δυνατό! Δὲν εἶνε δυνατό!... ("Άλλα τρία χτυπήματα με τὸν ἴδιο τρόπο χτυπημένα τὸν ἀναγκάζοντε νὰ σηκωθεῖ και νὰ πάει ν' ἀνοίξει μονομουρξίζοντας:) "Ετσι χτυποῦσε κι' ὁ σωχωρεμένος, ἀπαράλλαχτα, βαρειά κι' ἀργὰ - ἀργὰ... Μὰ δὲ σηκώνονται οἱ πεθαμένοι! (Τελειώνοντας τὴ φράση του σταυροκοπιέται και σὶ νᾶθελε νὰ πάρεϊ θάρρος προχωρεῖ γρηγορότερα, ἀνοίγει τὴν πόρτα κι' ἀναστενάζει μ' ἀνακούφιση ὅταν βλέπει νὰ μπαίνει Ο ΓΕΡΟΣ ἀργὰ, νὰ διευθύνεται πρὸς τ' ἀριστερὸ τραπέζακι και ἀμίλητος νὰ κάθεται, ἀνοίγοντας ἕνα μεγάλο βιβλίο).

Ο ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ (ὕποχρεωτικά). Διαταγή.

Ο ΓΕΡΟΣ (Βγάζει ἀγάλι-ἀγάλι τὸ καπέλο του φτιάχνει μ' ἀργὸ κίνημα τὰ λιγοστὰ κάτασπρα μαλιά του και με παρὰ ξενη νεανική φωνὴ παραγγέλνει) Μισὴ και νᾶναι σῶσμα

Ο ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ (με καταφανέστατη ταραχή). "Ε;!

Ο ΓΕΡΟΣ (με τὴν ἴδια φωνὴ περιγελαστικά). Εἶπα μισὴ ἀπ' τὸ σῶσμα.

Ο ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ (τρομαγμένος περισσότερο σὰ νὰ μιλάει στὸν ἑαυτό του) Δὲ μπορεῖ! Εἶνε ἡ μιλιὰ τοῦ σωχωρεμένου! Δὲ μπορεῖ!... Δὲ σηκώνονται!... "Όχι δὲ σηκώνονται (δυνατά και με προσποίηση). "Εφθασε.

(Πηγαίνει πρὸς τὸ τεζάχι, πέρνει τὴ μισὴ και πηγαίνοντας στὴ δεξιὰ πόρτα τὴν ἀνοίγει, μένει μὴ στιγμὴ ῥίχνοντας μὴ ματιὰ τρομαγμένη ἀπὸ τὸ ΓΕΡΟ στὴν κάσσα και ἔπειτα φεύγει ἀπότομα... Ο ΓΕΡΟΣ φτιάχνεται γιὰ νὰ καθίσει πὺδ' ἄνετα. Σιγὴ. Γυρίζει ὁ ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ ἀκουμπάει στὸ τραπέζι τοῦ ΓΕΡΟΥ τὴ μισὴ και ἕνα ποτήρι κντ-τώνας τὸν φοβισμένα και προσπερνώντας τὴν κάσσα πισοπερπατώντας πάει στὸ τεζάχι χωρὶς νὰ ξεκαρφώσει ἀπὸ πάνω του τὸ τρομαγμένο βλέμμα του. Ο ΓΕΡΟΣ βάζει στὸ

ποτήρι κρασί. Χτυπάει ἡ πόρτα. Ο ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ τρέχει και ἀνοίγει. Μπαίνουν ὁ ΣΤΑΝΑΣ, ὁ ΛΟΥΓΓΗΣ και ὁ ΜΟΡΦΗΣ. Εἶναι ντυμένοι μαῦρα ἀπεριποίητα μοσεμικά ρουῶχα, πλατύφυρες ρεμπούμπλικες και γκοβατάτες ἀλλὰ Λαβαλιέρ).

Ο ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ ("Ενῶ κείνοι κάθονται στὸ τραπέζι σὰ νὰ πῆρε θάρρος) Καλῶς τὰ παιδιά.. Μιὰν δὲκᾶ γιὰ ν' ἀρχίσουμε ὅπως πάντα, ἔ κὺρ Μόρφη;

Ο ΜΟΡΦΗΣ (κουρασμένα). Κάλ ο μισὴ.

Ο ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ (συνεφευμένος πιά). Πῶς αὐτὸ παιδιά; Μὲ τέτιο διαβολόκαιρο δὲν ἀρχίζουν με μισέ;!

Ο ΣΤΑΝΑΣ (ἀνεφα). "Ελεϊτα ἀπὸ τὸ χτεσινὸ μεθύσι. (μ' ἀναστεναγμὸ). Τί μεθύσι!

Ο ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ (σὰ πειραγμένος). "Α! ὥστε πίνετε ἀλλοῦ χ.ἔς βράδου; (με πίκρα, πικάροτας). "Ετσι λοιπόν; Πίνετε τὸ βράδου τῆς ἴδιας μέρας πὺδ' θάψαμε τὸν Γιάννη; Παρέα σας ἦτανε ὁ σωχωρεμένος' κάθε μέρα μαζί και ὁμως...

Ο ΛΟΥΓΓΗΣ (τονίζοντας τις συλλαβὲς με πίκρα). Πίναμε!... ναί!... Γλέντι μιὰ φορὰ... Τί γλέντι.. στὸ Νεκροταφεῖο!...

(Στὴ λέξι «Νεκροταφεῖο» ὁ ΓΕΡΟΣ ποῦπινε δίχως νὰ προσέχει γυρίζει και ῥίχνει μὴ ματιὰ στὸν Ταβερνιαρὴ τὴν ἴδια στιγμὴ πὺδ' και αὐτὸς μ' ἕνα ἐνοτιχο κίνημα, γυρίζει και τὸν κοιτάζει τρομαγμένα. Βοιτίζει ὁ ἄνεμος. Μιδ ἀστραπή, μὴ δεύτερη).

Ο ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ (πὺδ' ὁ φόβος του ἄρχισε νὰ γίνεται τρομάρα κοιτάζοντας, σὰ νὰ μὴ μποροῦσε νὰ σηκώσει τὰ μάτια του, πρὸς τὴ μεριά τοῦ ΓΕΡΟΥ). Εἶνε καλὰ θαμμένος ὁ καῦμένος μας ὁ Γιάννης; "Ε; Εἶδατε τὸν τάφο του;

Ο ΛΟΥΓΓΗΣ (με κομμένα, κουρασμένα λόγια). Τὸν εἶδαμε λέει; "Ηπιαμε μαζί του γιὰ τελευταία φορὰ... Χτές μεσάνυχτα!...

Ο ΣΤΑΝΑΣ (με τὴν ἴδια ἀποχαίνωση σὰ νὰ ἐξακολουθοῦσε τὴν κουβέντα). "Ελεγε ὁ Μόρφης «στὴ γειά σου» και ἔχυνε στὸ νιοσκαμμένο χῶμα τὸ κρασί. "Ελεγε ὁ Λουγγῆς «Γιὰ σένα» και ἔπινε μονοροῦφι, τόνα ἀπάνω στᾶλλο, τὰ ποτήρια. Κι ἔλεγα ἐγὼ «Καῦμενε»...

Ο ΜΟΡΦΗΣ (πασχίζοντας νὰ εἰρωνευτεῖ μὴ κατορθώ-

14897 71713
νοκτας μονάχα νά στενάξει). Κι ξπινες περισσότερο τὰ δάκρυά σου παρά τὸ γλυκὸ κρασί!...

Ο ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ (Μ' ἀνατοιχίλα πέροντας σιγά-σιγά τὰ μάτια του ἀπὸ τὸ γέρο πὸν ἄκουγε προσεχτικά. Θιὸς σχωρέστον!):

Ο ΓΕΡΟΣ (μὲ τὴν ἴδια παράξενη νεανική φωνή).
Ἄκόμα ἓνα κατοσιάρι...

14900 (Ὁ ΜΟΡΦΗΣ, ὁ ΣΤΑΝΑΣ, ὁ ΛΟΥΓΓΗΣ κὶ ὁ ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ ἐκπληχτοὶ καὶ τρομαγμένοι γυρίζουν πρὸς τὸ μέρος τοῦ ΓΕΡΟΥ. Ὁ ἄνεμος βοῦίζει δυνατὰ Μιά ἀστραπή. Ἄλλο βοῦιτὸ ἀνέμου. Ο ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ κιντᾶει τοὺς τρεῖς σὺν κἀθελε καὶ τὸς πει ἢ νὰ τοὺς ρωτήσῃ καὶ. Ὅστις α τρέχει πρὸς τὴ δεξιὰ πόρτα, πέροντας πρώτα σὺν τρελλὸς ἀπὸ τὸ τεζάχι ἓνα κατοσιάρι).

Ο ΣΤΑΝΑΣ (κιντᾶοντας μ' ἀπλανῆ ἀπὸ τρόμο μάτια τὸ ΓΕΡΟ) Παναγία μου!

Ο ΛΟΥΓΓΗΣ (μόλις συγκρατημένος, μὲ χέρια συσπασμένα στὴν ἄκρη τοῦ τραπέζιου, προσπαθώντας γυρμένος νὰ διακρίνῃ ὅσο μπορεῖ καλύτερα μὲς στὸ σκοτάδι τὰ χαρακτηριστικά τοῦ ΓΕΡΟΥ). Δὲν εἶνε δυνατό! Ἄδύνατο! Ἄδύνατο! (Πρὸς τὸν ΜΟΡΦΗ τρέμοντας). Ἄκουσες;

Ο ΜΟΡΦΗΣ (πὸν μόλις ἀρχίζει νὰ συνέχεται, σηκώοντας μὲ μεγάλη προσπάθεια τὰ μάτια του ἀπὸ τὸ ΓΕΡΟ). Μπορεῖ νὰ μοιάζουν οἱ μιλιές! Μπορεῖ καὶ νὰ μὴν ἀκούσαμε καλά... Ἀὐ βουρῆσαι! (ἢ ματιὰ του πέφτει στὴ κάσσα).
Ἔ! Ἔφερε καὶ τὴν κάσσα του!

(Σιγῇ - Ἄκνησία).

14905 (Μπαίνει ὁ ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ, τριζιλίζοντας ἀπὸ τὸν τρόμο ἀρτίνει τὸ κατοσιάρι στὸ τραπέζι τοῦ ΓΕΡΟΥ, χωρὶς νὰ τὸνε κιντᾶξει καὶ πηγαίνοντας πρὸς τοὺς τρεῖς πὸν στέκοντες βουβοὶ νὰ κιντᾶζοντε τὸ ΓΕΡΟ καὶ τὴν κάσσα κἀθεταί βαρὺς στὴν καρδέλια σὰ νὰ σωριάζεται).

Ο ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ (μὲ πινυμένη φωνή). Εἶνε ὅμοιος βαθειά, πολὺ βαθειά στὸν τάφο του ὁ σχωρεμένος; Βάθειά ἔ;...

Ο ΣΤΑΝΑΣ (Μ' ὄλο τὸ τρόμο, τρυφερά). Θιὸς σχωρέστον.

Ο ΛΟΥΓΓΗΣ (μὲ προσποιητὴ εὐθυμία πὸν τσακίζει σ' ἀναφυλλητά). Κρασί, κρασί, κρασί!

Η ΜΟΡΦΗΣ (μὲ φωνὴ πὸν πασχίζει νᾶναι σταθερὴ

μὰ πὸν τρέμει). Βαθειά, πολὺ βαθειά... Κι ἦτανε τόσο διψασμένος! Τὸ χῶμα του ρουφούσε τὸ κρασί πὸν γρήγορα, πὸν διψασμένα κὶ ἀπὸ μένανε (πίνει) Πόση δίψα!

Ο ΓΕΡΟΣ (πὸν ἦπεε στὸ μεταξὺ τὸ κρασί του, μὲ τὴν ἴδια φωνή). Κι ἄλλο κρασί!

(Ἀδτὴ τὴ φορὰ κατατρομαγμένοι σηκώνονται κὶ οἱ τέσσεροι. Ο ΛΟΥΓΓΗΣ φωνάζει: Ἡ φωνὴ του! ἢ φωνὴ του! Ὁ ΜΟΡΦΗΣ ἀρτίνει μὲ δύναμη τὸ ποτήρι του καὶ κάνει νὰ πάει πρὸς τὸ ΓΕΡΟ. Σαρπικά ἢ πόρτα τοῦ βάρθους ἀνοίγει ἀπὸ τὸν ἄνεμο ἀπότομα καὶ φέγγει τὴν ταβέρνα μιά κίτρινη δυνατὴ ἀστραπή ὁ ἀέρας βοῦίζει δυνατὰ. Στέκεται μιά στιγμή ἀναποφάσιστα κὶ ἔπειτα ἀπότομα, γρήγορα πάει κλείνει τὴν πόρτα. Συνέχεται ἔπειτα ἀπὸ λίγο καὶ διενθύνεται ἀργὰ πρὸς τοὺς ἄλλους πὸν γυρισμένοι πρὸς τὸ μέρος του σιγομιλάτε, ἀναγκασόντας τοὺς νὰ καθίσουν. Ὁ ταβερνιάρης φέγγει μὲ τὸ κατοσιάρι).

Ο ΜΟΡΦΗΣ (μὲ τρεμάμενη φωνὴ μ' ἀποφασιστικά).
Αὐτὸ τὸ κατοσιάρι θὰ τὸ πιεῖ ἀπὸ μᾶς Γέρο.

Ο ΓΕΡΟΣ κιντᾶει τὸ κεφάλι του καὶ φέροντε τὸ χέρι του στὸ στήθος του σὰ νὰ δέχεται μ' εὐγνωμοσύνη. Μπαίνει ὁ ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ μὲ τὸ κρασί, τ' ἀκουμπᾶει χωρὶς νὰ κιντᾶει, καὶ ἀπότομα γυρίζοντας πρὸς αὐτόν).

Ο ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ (τρεμουλιάζοντε, σχεδὸν μὲ παράστρο). Πῶς σούθε νᾶρθης στὴν ταβέρνα μου Γέρο; Πῶς σούθε; Δὲ σ' ἔχω ναταδεῖ.

(Ὁ ΓΕΡΟΣ ἀμίλητος γιομίζει τὸ ποτήρι διαβάζοντας τ' ἀνοιγμένο βιβλίον. Ὁ ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ μονγγὸς μὲ ἄλλοιωματά χαρακτηριστικά πάει καὶ κἀθεταί μὲ τοὺς ἄλλους).

Ο ΜΟΡΦΗΣ (μ' ἓνα ψεύτικο χαμογελο). Λοιπὸν Γέρο στὴ γειά σου!

(Χένει λίγο κρασί καὶ πίνει. Ὁ ΓΕΡΟΣ σηκώνει τὰ μάτια του σὰ νὰ χαιρετάει καὶ πίνει διψασμένα. Στὸ μεταξὺ ἀστραπὲς καὶ βροντὲς διαδέχονται ἢ μιά τὴν ἄλλη, τὸ βοῦιτὸ τοῦ ἀέρος δυναμώνει. Οἱ τρεῖς σὺν ἀποσιπώντε κιντᾶνε τὸ ΓΕΡΟ καὶ τὴν κάσσα. Ὁ ΛΟΥΓΓΗΣ κιντᾶει μὲ τὰ δάκρυά του στὸ τραπέζι τὸ χόρο τῆς Marche funèbre. Σιγῇ).

Ο ΜΟΡΦΗΣ (μὲ μεγάλη προσπάθεια). Τοῦ παράγγελια ἓνα σταυρὸ ἀπὸ μαῦρο ξύλον φτωχικὸ κ' ἀπλό. Κι εἶπα νὰ γράψουν ἀπάνω μ' ἄσπρα κεφαλαῖα γράμματα τ' ὄνομά του, τὰ εἴκοσι δύο του χρόνια καὶ τὸν τελευταῖον στίχον πὸν μᾶς διδάσατε προχτές (συνεπαρμένα, μὲ πάθος). Θυ-

μάστε ; τὸν τελευταῖο του στίχο ; (λίγο τραβηχτά). «Ἐφυγε καὶ δὲν ἄφισε πίσω του μήτε τὸν ἴσκιό του μήτε τὸν ἀπόφωνο τῶν κουρασμένων του βημάτων».

Ο ΓΕΡΟΣ (προσέχει καὶ μετὴν ἴδια ν ε α ρ ι κ ῆ φωνή ἐπαναλαμβάνει) Μήτε τὸν ἴσκιό του μήτε τὸν ἀπόφωνο τῶν κουρασμένων του βημάτων.

(Ἡ ταραχὴ τοῦ ΣΤΑΝΑ εἶνε μεγάλη. Μπήζει μιὰ ὑπόκοφη στριγγιά φωνή καὶ χώνει τὸ κεφάλι του μέσ' στὰ χέρια του κλείνοντας σφιχτά τ' αὐτιά του. Ὁ ΛΟΥΓΓΗΣ ἔξαλλος σηκώνεται πέρνει τὸ ποτήρι καὶ τ' ἀδειάζει κρατῶντας μετρεμάμενο χέρι τὸ τραπέζι. Ὁ ΜΟΡΦΗΣ μετρελλὰ σπινθηροβόλα μάτια στριγγιάζει). Σώνει (καὶ σὺν τιναγμένος ἀπὸ ἐλατήριο πειάγεται μετρεσφιγμένες γροθιές πρὸς τὸ ΓΕΡΟ φωνάζοντας παραχαζικά). Βουκόλακα ! Βουκόλακα !... Νάτη ἢ κάσσα σου... (Ὁ ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ μετρεπλάχη μάτια στέκει ἀνάμεσα στὰ δύο τραπέζια καὶ λιποθυμημένα ἐμποδίζει μετρεχέρια τραγικά σνοσπασμένα τὸ Μόρφη νὰ προχωρήσει ἰκετεύοντας). Παιδί μου... σηκώθηκε.. σηκώθηκε, δῖψασε κι ἦρθε ! (Τὴν ἴδια στιγμή ὁ ΓΕΡΟΣ σηκώνεται καὶ πάει πρὸς τὴν πόρτα τοῦ βάθους τρικλίζοντας. Ἄνοιγει τὴν πόρτα καὶ στέκει στὸ ἀνοιγμα σὰ νὰ τὸνε σταματάει τὸ σκοτάδι. Ἐνας δυνατὸς σίφουνας ἀγέρα μπαίνει μέσα βουίζοντας. Μιὰ ἀστραπή. Γυρίζει πρὸς τοὺς νέους καὶ μουρμουρίζει. «Τρελλαθήκανε». (Κυττάζει τὸ φέρετρο καὶ φεύγει.. Ἀκούγεται ἓνας κεραυνός. Ὁ ΜΟΡΦΗΣ βγάζει μετρεπροσποιημένη γαλήνη μὰ τοῦμοντας τὴν πλάτου καὶ τὴν ἀνάβει. Στὸ δισημα αὐτὸ ὁ ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ πάει πρὸς τὴν ἀνοιγμένη πόρτα κυττάζει ἔξω καὶ λέει ἀνακοφσικά

Ο ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ Ἐφυγε. (Πηγαίνει πρὸς τὸ τεζάχι).

Ο ΜΟΡΦΗΣ (μετρεμονιάρικη φωνή. μὰ μετρεβεβαιότητα). Δὲ θὰ ξαναγυρίσει!.. Εἶνε βυθειά... Ἐπειτα ἦπαι τόσο χῆς καὶ σήμερα, πού θὰ κοιμηθεῖ.

Ο ΣΤΑΝΑΣ (θλιβερόν συνεφερομένος) Αὔριο ὁ μαραγδὸς θὰ στήση τὸ μαῦρο ἀπλὸ σταυρὸ πού θὰ μαρτυροῦν τὸ ὄνομά του, τὰ εἴκοσι δύο του χρόνια καὶ τὸ στίχο του.

Ο ΛΟΥΓΓΗΣ (τρομφερά), Νᾶναι τὸ χῶμα του ἐλαφρού.

Ο ΜΟΡΦΗΣ. Κι' ἀργότερα θάρθεῖ τὸ σαράκι, ὁ ποιητὴς τῶν σκοτεινῶν βουβῶν δραμάτων καὶ θὰ γράψη γι' αὐτὸν στὸ μαῦρο ἀπλὸ σταυρὸ, τὸ μεγάλο του τραγοῦδι τόσο

μεγάλο πού θὰ σβήσει τ' ὄνομά του, τὸ στίχο του καὶ τὴ θύμιση τῶν ἀνθισμένων εικοσιδύο του χρονῶν...

(Ἄνοιγει μετρεβουῖτο τ' ἀνέμου ἢ πόρτα. Μπαίνει ὁ ΓΕΡΟΣ τρικλίζοντας μέσα. Γενικὴ ταραχὴ. Ὁ ΣΤΑΝΑΣ σφραγίζει τ' αὐτιά του, ὁ ΛΟΥΓΓΗΣ πιάνει τὸ κεφάλι του καὶ ὁ ΜΟΡΦΗΣ πισωδρομόντας μετρεπροσταμένα χέρια κάθεται βουβὸς στὸ τραπέζι κυτῶντας μετρεμάτια δροθάνοιχα τὸ ΓΕΡΟ πού προχωροῦν τρικλίζοντας σιγά σιγά καὶ πάει καὶ κάθεται πάνω στὴν κάσσα. Ὁ ΤΑΒΕΡΝΙΑΡΗΣ μετρετὰ χέρια στὰ μάτια στηρίζεται στὸν τοῖχο).

Ὁ ΓΕΡΟΣ (μετρεβραχνή, κουρασμένη γεροντικὴ φωνή αὐτὴ τὴ φορά.) Ἄκόμα μισὴ κάπελα. Εἶπα μιὰ κι ἄρχισα ἐδῶ, νὰ μὴν τ' ἀνακατέψω. Μισὴ ἀκόμα.

(Στὴν καινούργια φωνή τοῦ ΓΕΡΟΥ γυρίζουν ὄλοι καὶ τὸν κυτῶνε μ' ἐκπληξι πρώτα, ἔπειτα μετρεπροσοχή, συνεφερομένοι σιγά-σιγά).

Ο ΓΕΡΟΣ (μετρετὴν ἴδια βαρειά γεροντικὴ φωνή). Ἐ! Κάπελα εἶπα μισὴ ἀκόμα...

(Ὁ Ταβερνιάρης πέρνει τὴ μισὴ καὶ πάει πρὸς τὴ δεξιὰ πόρτα).

Ο ΜΟΡΦΗΣ (Μ' ἀνακούφιση ἀργά-ἀργά). Ἄκοῦτε ; Ἄκοῦτε ; Δὲν εἶνε πιά ἡ φωνὴ τοῦ Ζωνᾶ... Ὁ Ζωνᾶς κοιμήθηκε γιὰ πάντα. Θιὸς σχωρέστον.

Ο ΛΟΥΓΓΗΣ. Θιὸς σχωρέστον.

ΑΥΛΑΙΑ

ΔΗΜΗΤΡ. ΧΑΜΟΥΔΟΠΟΥΛΟΣ

Στις 14 του Μάρτη αὐτουνοῦ τοῦ χρόνου, στήν ἰδιαίτερη πατρίδα μου, τὴν Ἀμμόχωστο τῆς Κύπρου, πικραμένη κι ἀπογοητευμένη ἔβυσε μιὰ μεγάλη δημιουργικὴ ψυχὴ, ὁ Σμυρνητὸς ποιητὴς καὶ λόγιος Δημήτρ. Χ. Χαμουδούπουλος. Θύμα κι αὐτὸς τῆς μεγάλης Μικρασιατικῆς συμφορᾶς, μὲ δυσκολία ξεφρεύγοντας τὸ φονικὸ μαχαίρι τοῦ ἔχθρου, «φτωχὸς διωγμένος ραψῶ ὄς» ὅπως λέγει σ' ἓνα πλῆμμά του, ἅμα ἀντίκρισε σωριασμένη κι ἔρειπωμένη τὴν ὁμορφὴν τοῦ πατρίδα πῆρε σὰν τοὺς τόσους ἄλλους τὸν μοιραῖο δρόμο, τὴν «στράτα τὴν κακὴ» ὅπως ἔγραφε ὁ ἴδιος, ἐννοώντας τὸν δύσκολο δρόμο τοῦ πρόσφυγα καὶ προχώρησε μπροστὰ πρὸς νέους ὀρίζοντες πιστεύοντας ἀκράδαντα σὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς. Μὲ καρδιὰ σφιγμένη βαρειά ἀπ' τὴν ἀγωνία τοῦ χαμοῦ μὰ ποῦ ταυτόχρονα τὴν ἀναθάρρευαν ἐλπίδες ποῦ ξεπροβάλλαν θαμπὰ ἀπ' τὰ βῆματα τῶν νέων πατρίδων κρέμασε θαρρετὰ τὴ λύρα στὸν ὄμιλο καὶ βάλτηκε νὰ νικήσει. Εἶχε ὡστόσο μαζί του ἐφόδια πολύτιμα καὶ σπάνια στὶς σημερινὲς νεοελληνικὲς γενεές: Βαθεῖα καὶ ξεκαθαρισμένη γνώση τῆς κλασσικῆς φιλολογίας, τῆς σύγχρονης νεοελληνικῆς καὶ γενικὰ τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας, τῆς ἀρχαίας καὶ νεώτερης φιλοσοφίας, μιὰ γλωσσομάθεια ἀσυνήθιστη σ' ἐμᾶς τοὺς ρωμηοὺς (ἐννέα γλῶσσες ἀράδα!...) καὶ μιὰ ἐγκυκλοπαιδικότητα ἀπίστευτη. Τὰ ἀπλὰ λόγια δὲν μποροῦν νὰ δώσουν ἀκριβῆ καὶ συνολικὴ εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου. Κεῖνοι ποῦχανε τὸ εὐτύχημα νὰ τὸν πλησιάσουν καὶ τὸν ἐννοίωσαν ποτέ τους δὲν δειλιάσαν νὰ τὸν ποῦνε «σοφὸ» στὴ καθολικῆ ἢ σημασία τοῦ ὄρου. Ἦτανε πραγματικὰ «φαινόμενο». Ὅχι κούφια, μπερδεμένα πράγματα, μὰ γερά ξεκαθαρισμένα. Ρήτορας γλαφυρότατος συνυψάζοντας μαζί καὶ τὴν ἀγνή ποιητικὴν του φλέβα σὲ μάγευε στὶς ὁμιλίες του καὶ σὲ γοήτευε στὴ συναναστροφή του. Ὁ Χαμουδούπουλος, κατὰ γενικὴ ἄλλωστε ὁμολογία, ὑπῆρξε ἀπ' τοὺς λίγους κείνους ποῦ σπάνια ἀπαντοῦμε στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων κι ἀπ' τοὺς ὁποίους ἡ Ἑλλάδα εἶχε καὶ ἔχει ἀπόλυτη ἀνάγκη.

Υπόφερε στὴ ζωὴ ὅσο λίγαι κ' ἔφυγε ἀπ' τὸν κόσμον μὲ τὸ παρὸν παράπονο, ποτισμένος φαρμάκια καὶ φτωχὸς, ὅπως ὅλοι οἱ μεγάλοι καλλιτέχνες. Ἀπὸ φτωχικὴ οἰκογένεια, κατόρθωσε μὲ πίκρες καὶ στερήσεις ἀνείπωτες νὰ πᾶρει μιὰ ἄρτια μόρφωση καὶ νὰ διακριθεῖ στὴ κοινωνία καὶ ὡς διανοούμενος καὶ ὡς ἄνθρωπος. Ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς του εἶναι πολὺ θλιβερή. Τὰ δυστυχήματα ἐρχόντανε ἀλληλοδιάδοχα, ἐπακολούθησε κατόπιν ἡ καταστροφὴ τῆς πατρίδας του τῆς «ζηλευτῆς νυφούλας» κατὰ τὴν δικήν του ἔκφραση, εἶδε τόσα προσφιλῆ του πρόσωπα νὰ σβύνουνε κάτω ἀπ' τὸ μαχαίρι τοῦ βάρβαρου, ἀντίκρισε καὶ πέρασε ὁ ἴδιος κάτω ἀπὸ σπαραχτικὲς σκηνὲς κι ἡ πολυτιμὴ βιβλιοθήκη του μαζί μὲ τὴν πνευματικὴ του παραγωγή γίνηκε παρανόημα τῆς φωτιᾶς. Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀναμνήσεις κυριαρχοῦσαν τὸν λογισμό του καὶ τὸν ἔκαμναν νὰ τραγουδᾷ μελαγχολικά. Ἡ περίοδος αὐτὴ ἔπαιξε σημαντικὸ ρόλο στὴ κατοπινὴ ζωὴ του. Καὶ αὐτοῦ ποῦ ἦ λῦρα ἔψαλνε καθημερινὰ νίκες καὶ δόξες ἡρώων, σκορποῦσε τώρα ὀλόγυρα τοὺς πιὸ πένθιμους ἤχους

... Ἡρώων τρόπαια ἔπαψε νὰ τραγουδᾷ. Σκορποῦσε τὸν πόνο τὴν ἀτελεισίαν. Λόγια δὲν ἤμποροῦσε ναῦρη γιὰ μένα ἢ ψυχὴ ποῦ χωρῶν νὰ πῶ.

Σ' ἓνα πολὺ παθητικὸ ποίημά του τὴν «Ἀφροδίτη Παρηγορήτρα» ποῦ τὰ πέντε πρῶτα τετράστιχα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα κομμάτι ἀπ' τὴ ζωὴ του, ὁ Χαμουδούπουλος σ' ἀδρεῖ εἰκόνας μᾶς δίνει μιὰ ἰδέαν τῆς βασανισμένης του ζωῆς, ὕστερα ἀπ' τὴν καταστροφή. Υπόφερε μὰ ἡ ἐλπίδα ἔμενε πάντα στὰ σύβαθὰ του ριζωμένη. Ἀτένιζε θαρρετὰ τὴ ζωὴν καὶ καρτεροῦσε ἓνα καλλίτερο αἶθιο. Μὰ ποῦ ἀγοῦσε πολὺ ναρθεῖ κι' ἡ ζωὴ μὲ τίς τρομερὲς ἀπειθήσεις τῆς γιγῶταν πιά ἀνυπόφορη. Βαρυστημένος κι' ἀπροσητέμενος ἀπὸ κάθε του προσπάθεια γύρισε σ' ἄλλη κατεύθυνση, μὰ κ' ἐκεῖ ἀπότυχε. Τίποτα πιά δὲν ἀπόμεινε.

Καὶ διακονιάσης γύρισε. Κι' ἀκόμα μιὰ θολὴ κι' ἀσθενικὴ ἐγύρεψα παραμικρὴ ἐλπίδα ἀπ' ὄσους λάτρεψαν ὀρθὴ καὶ ζωντανὴ πατρίδα, μ' ἄλλοῦ τὸ γέλιο ἀντάμωσα κι' ἄλλοῦ πικρὴ χολή.

Ἄπὸ τότε ἀρχίζουσι οἱ μεταπτώσεις. Μέσα του πολεμοῦσε νὰ βρεῖ μιὰ διέξοδο. Primum vivere deinde philosophare ἢ τὸ ἀντίστροφο; Τὸ ἐρωτηματικὸ δοθονότουνα μπροστά του μεγάλο. Ὁ ἀνθρώπινος πόνος ζωντανεύει. Ὅχι ὁ ψεύτικος πόνος, ὁ πλαστός, ἀλλὰ ὁ πῶς ἀληθινὸς σπαραγμὸς τοῦ ἀνθρώπου πὺν ἡ δυστυχία τοῦ σκοπῶνει κάθε προσπάθεια καὶ βίαια ξεριζῶνει ἐλπίδες. Δὲν εἶναι πιά ἡ δέηση τῆς μαρτυρικῆς γυναίκας πὺν γίνεται «προσευχή» ὅπως στὸ α'. μέρος τοῦ «Ὁρκου» τοῦ Μαρκοῦ. Οἱ ἐπικλήσεις λιγοστεῖουν σημάτικα καὶ ἀρχίζουσι πιά κραυγὲς καὶ ξεφωνητὰ ἔσχατης ἀπελπισίας. Τὸ κατακαρῶφωμα. Μάταιη προσπάθεια γιὰ νὰ συγκρατηθοῦνε. Κι ὁ πόνος ξεχύνεται πλέρια καὶ μὲ πολλὴ παραστατικότητα.

Ἰερεμίας ἔγινα τοῦ θρήνου καὶ χαμοῦ
καὶ ἔπαφα πιά τὸν Λυτρωτὴ νὰ καρτερῶ καὶ μαῦρο
γιὰ μᾶς τὸν χρόνον ἔδλεπα. Δὲν πίστενα πιά νὰῶρω
ἐλπίδα μὲς στὸ ἀντίρροπον τοῦ μαῦρου σπαραγμοῦ.

Ἰσαμε πὺν ἡ φωτεινὴ μέρα ξημερώνει καὶ τὰ μαγικά τῆς παιδείας μου ἀκρογιάλια τὸν σέρονουνε σιλᾶθο μπροστά στη γοητεία τους γιὰ ν' ἀντηχήσουσι στὶς ὄχτες τῆς οἱ μεστοὶ του στίχοι καὶ οἱ σπόροι τῆς σοφίας του, ἀνιλαμθάνοντας καθήκοντα γυμνασιάρχῃ στὸ ἀνώτερον ἐκπαιδευτικὸ ἴδρυμα. Ἐδῶ νόμισε πὺς τὰ βᾶσανα τέλειπαν καὶ ἡ γαλήνη τοῦ νησιοῦ θὰ τοῦ γινότανε βάλσαμο στὴν πικραμένη του καρδιά. Οἱ παλιῆς ἀρχαῖες δόξες καὶ τὰ μεγαλεῖα τοῦ νησιοῦ, τὰ δείγματα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, τὰ λείψανα τῆς Φοινικικῆς καὶ Βενετικῆς διάθεσης, τὰ παλιὰ ἔπη τοῦ Στράβωνος, τοῦ Ἑβλίου καὶ τῶν ἄλλων, οἱ ἀρχαῖες μέρες τῆς Σαλαμίνας καὶ τῶν Σόλων, τὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ γενικὰ τὸ ἀφθονο ἀρχαιολογικὸ καὶ λαογραφικὸ ἀξιωματικὸ ὄλικὸ τοῦ νησιοῦ, ὅλα αὐτὰ τοῦ γέμισαν τὴν καρδιά μὲ χαρὰ. Κι ἀπ' τὴ πρώτη μέρα πὺν τὸ πόδι του πάτησε τὸ ἀκρογιάλι τῆς Ἀφροδίτης, ἐνθυμούμενος παλιὰ μεγαλεῖα, ἐμπνεύστηκε τὴν «Ἀφροδίτη Παρηγορήτρα».

Καὶ τῶν Ὀμηριδῶν στερνὸς καὶ τῶν εἰδώλων λατρευτῆς κάποιος παλιᾶς ζωῆς πνοὴ ἐννοίωσα νὰ προβάλλῃ, θρησκείας πὺν πάντα στάθηκα σ' αὐτὴν προσκυνητῆς.

Πίστευε μὲ φανατισμὸ, στὸ ἠθικὸ μεγαλεῖο τῆς Παφίας, τῆς «ἀφρογέννητης νεράιδας τῶν κυμάτων» πὺν μέσα στη ποίησή του τὴν βρίσκουμε μὲ τὰ πῶς ἐκλεχτὰ ἐπίθετα, πότε «τοῦ γέλοιου σύντροφο καὶ τοῦ ρυθμοῦ καμάρι» καὶ ἄλλοτε «τῶν θαυμάτων γεννήτρα πόθων ἱερῶν πανύμνητη κυρά». Τὸ ἠθικὸ μεγαλεῖο τὸ νοιώθει κατάβαθα.

Δὲν εἶναι Ἀστάρτη ἄγρια. Δὲν εἶναι τῶν ὁρμῶν καὶ τῶν ἐνπύχτων τὸ ἀρρυθμὸ καὶ ἀμαρτωλὸ μεθύσι. Εἶναι ἡ τάξις, ὁ κανὼν, ὁ νόμος, τὸ μελίσι δουλειᾶς, τιμῆς, πανύψηλων καὶ ἱερῶν ρυθμῶν.

Μὰ καὶ ἐδῶ ἀκόμα πὺν ὁ Χαμουδόπουλος πίστευε στη μελλοντικὴ του γαλήνη ἦταν μοιραῖο νὰ γευτεῖ πικρὰ φαρμάκια καὶ νὰ περάσει δύσκολες — ἀν ὄχι τις δυσκολότερες μέρες τῆς ζωῆς του. Μέσα σὲ παλιὰ του γράμματα πὺν ἄλλοτε μὺν ἔστειλε μὲ τὰ πῶς μελανὰ χρώματα μὺν μιλοῦσε γιὰ τὴ ζωὴ του. Οἱ πόνου, οἱ λύπες, οἱ πίκρες καὶ οἱ ἀγωνίες ποτὲ δὲν ἀπόλειπαν. Πάντα τὸν κνηνοῦσαν καὶ τὸν βασάνιζαν. Σ' ἓνα ἄλλο του γράμμα πὺν ἔγραψε λίγες μέρες πρὶν πέθάνει στὸν διαλεχτὸ μας Κύπριο ποιητὴ Γιάννη Πεοδῖο δημοσιευμένο στὸ «Μαστίγιο» τοῦ μιλοῦσε ἀόριστα γιὰ ὅσα ὑπόφερε ἐξ αἰτίας τῶν ἄλλων. Καὶ κατάληγε μὲ τὴ φράση «... Δὲν πειράζει. Nous gardons le souvenir...» Ὁ ἀγαθὸς ἀνθρώπος προμάντευε ἓνα τραγικὸ τέλος καὶ μὲ μιὰ χριστιανικὴ ἐγκαρτέρηση τὸ κριτεροῦσε — ἀδρὸ πλήρωμα τῶν ὑπεράνθρωπων θυσιῶν του. Καὶ ὑπόφερε γιὰτὶ εἶχε νὰ παλαίφει μὲ δυσκολοκατάβλητα στοιχεῖα. Ὁ ὑπερόχος αὐτὸς ἀνθρώπος μὲ τὴ μεγάλη ψυχὴ, ὅπως θὰ τὸν ἔλεγε ὁ Alphonse Courlander, θέλησε νὰ πολεμήσει καὶ νὰ νικήσει. Τὸ γαθῆκο καὶ ἡ ἱερότητα τῆς θέσης του τὸ ἐπέβαλε — πολέμησε πραγματικὰ γενναῖα καὶ νίκησε, μὰ ἡ ἀδιάκοπη πάλη τὸν ἐξασθένησε τόσο πὺν ἓνα γλωσσὸ ἀπόγευμα τοῦ Μάρτη ἔσθυσε ἡ μεγάλη του ψυχὴ ἀπὸ ξαφνικὴ συμφόρηση τοῦ ἐγκεφάλου.

Ἰσως πολλοὶ ἀπόρησαν μὲ τὸνομα αὐτὸ πὺν πιθανὸ θὰ τοὺς εἶναι ἄγνωστο. Ὁ Χαμουδόπουλος μὲ τὴν ἐπιθυμία νὰ παρουσιάσει συνολικὰ τὸ μεστωμένο του ἔργο φη-

λοσοφικό, παιδαγωγικό, ποιητικό και μεταφραστικό, στάθηκε μακροῦ ἀπ' τὰ περιοδικὰ καὶ τὴν μανία τῶν δημοσιεύσεων. Θυμᾶμαι κάποτε πρὶν 2-3 χρόνια πρὸ μιᾶς μέρας πῆγα νὰ τοῦ ζητήσω γιὰ πρώτη φορά κάτι γιὰ ἓνα δικό μας λογοτεχνικό περιοδικό. Μοῦδῶσε εὐχάριστα μιὰ μετάφραση γαλλικοῦ ποιήματος, ἀπαίτησε ὅπως νὰ μὴ δημοσιευθεῖ μὲ τὸνομά του ἀλλὰ μὲ τὸ φιλολογικὸ ψευδώνυμό μου «Ἐμπεδοκλῆς». Ὅσοσο στὴ Σμύρνη καὶ σὲ παλιούς λογοτέχνες ὁ Χαμουδόπουλος εἶναι πολὺ γνωστός ἀπὸ τὰ σοβάρᾳ δημοσιεύματά του στὴν «Ἀμάθεια» καὶ τὶς καλλιτεχνικὰς κριτικὰς του στὰ διάφορα περιοδικὰ. Ἄν δὲ καὶ ὁ ἴδιος μᾶς τὸκρυθε, ὡστόσο ξερῶ πολὺ καλὰ πῶς ὁ καθηγητὴς τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου κ. Χατζηδόκης τοῦ πρόσφερε τὴν ἔδρα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας στὸ πανεπιστήμιό τῆς Θεσσαλονίκης πρὸ νομίζω σήμερον κριτᾶ ὁ Ἀποστολάκης. Ἡ ἀπάντησις δυστυχῶς ὑπῆρξε ἀρνητικὴ γιὰτὶ ὁ Χαμουδόπουλος στὴ τὴν ταπεινοφροσύνην του δὲν θεωροῦσε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀντάξιό μιᾶς τέτοιας ἔδρας.*

Σπούδασε στὴν πατρίδα του καὶ στὴ φιλοσοφικὴ σχολὴ τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου. Κατόπι παρακολούθησε ἀνώτερες παραδόσεις παιδαγωγικῶν καὶ φιλοσοφίας. Δούλεψε σὲ διάφορα ἐκπαιδευτικὰ κέντρα τῆς Σμύρνης καὶ ἰδίως στὸ λαμπρὸ κεῖνο ἴδρυμα τὴν «Σχολὴ Γλωσσῶν καὶ Ἐμπορίου» γιὰ τὴν ὁποίαν μιλοῦσε πάντα μὲ συγκίνηση καὶ δάκρυα. Γιὰ κάμποσα χρόνια ὑπῆρξε δημοσιογράφος, ἀλλὰ κατόπι τὰ παρήτησε ἐπειδὴ βοήθη τὸ ἐπάγγελμα αὐτὸ πολὺ στεγνόν. Ἀπὸ πολὺ νέος ἄρχισε νὰ γράφει σὲ ποικίλα θέματα, ἐσκόπευε δὲ μὲ τὸν καιρὸ νὰ ἐκδώσει ὅλα του τὰ ἔργα μαζί ὁπότε ἐπῆλθε ἡ καταστροφὴ τῆς Σμύρνης καὶ ὅλη ἡ πνευματικὴ παραγωγὴ του μαζί μὲ τὴν ἐκλεχτὴ βιβλιοθήκη του γίνανε παρανόημα τῆς φωτιᾶς. Μετὰ τὴν καταστροφὴ δούλεψε γυμνασιάρχης στὶς Σαράντα Ἐκκλησίαις, στὸ Ἄργος καὶ τὰ τελευταῖα τέσσαρα χρόνια στὴν Κύπρον. Πέθανε 50 χρονῶν, πάνω στὴν ἔδρα τοῦ καθηκόντος, τὴν στιγμὴ ἀκριβῶς πρὸ ἐξηγοῦσε στοὺς μαθητὰς του τὸ τοῦ Περικλέους «ἀνδρῶν ἀγαθῶν πᾶσα γῆ τάφος» («Ἐπιτάφιος» 43, 3 γ'). Ἴσως νὰ ἦταν μιὰ ἐπαλήθευση γιὰ τὸν ἑαυτὸν του.

Οἱ διαλέξεις του γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Βιζυνοῦ, τοῦ Μακρο-

ρᾶ, τοῦ Κρυστάλλη, τοῦ Παλαμᾶ, γιὰ τὸ «Σύγγρονον Ἑλληνικὸ Θέατρο», τὸν Βερναρδάκη, τὴν σχολὴν τῶν Παρνασσίδων καὶ τὰ δημόσια φροντιστήρια του γιὰ ὅσους διφροῦσαν ἀνώτερη μόρφωση, πάνω στὴν ἐμπειρικὴ ψυχολογία καὶ τὴν ἐφημεροσμένη λογικὴ θὰ μένουν ἀξέχαστα. Γιὰ τὴν ὥρα δὲν ξερῶ ἀκριβῶς τί καὶ πόσα χειρόγραφα ἀφήκε ὁ Χαμουδόπουλος, ἔνεκα τῆς ἐγκατάστασης τῆς οἰκογενείας του εἰς Ἀθήνας. Πρὶ λίγῳ καιρῷ ἀπ' τὴν πατρίδα μου τὴν Κύπρον, σὲ κομψὴ ἔκδοσι, κυκλοφόρησε ἓνα τομίδιο ποιημάτων Χαμουδοπούλου μὲ τὸν τίτλον «Λησμονημένοι Σχοποῖ». Περιέχει μερικὰς ἀπ' τὶς ποιητικὰς μεταφράσεις τοῦ σοφοῦ γυμνασιάρχου, ὅπως π.χ. τῆς «Λήθης» τοῦ Heredia, τοῦ «Ad Venerem Cypriam», ἐκ τοῦ λατινικοῦ τοῦ κ. Sforeza, τοῦ Lucida Intervals κα.τ.λ. καὶ μερικὰ ἀπ' τὴ δική του παραγωγὴ. Οἱ στίχοι του μετρικὰ ἄφθογοι, σὲ μιὰ ἀπταιστὴ δημοτικὴ, μὲ ἀποκρυσταλωμένες ἰδέες καὶ γερὰς κατευθύνσεις τάσσουσι τὸν δημιουργὸν τοὺς ἀνάμεσα στοὺς σημαντικότερους Ἑλληνας ποιητὰς. Οἱ ἀνθρωπιστικὰς ἰδέες εἶναι παντοῦ μπασμένες, ὁ δὲ πατριωτισμὸς του ἀξιοθαύμαστος. Μὲ μιὰ ἐλαφρὰ μελαγχολία Chénier τραγοῦδᾷ μὲ πολλὴ χάρι καὶ παραστατικότητά τις ἀρχαῖες δόξαι καὶ ἡθῆ. Στὴν «Ἀντιγόνη» ὁ πόνος τῆς δύτυχης κόρης μὲ ὅλα τὰ συναισθήματα πρὸς τὴν κυριαρχοῦν ἐκφράζεται ἀριστουργηματικὰ. Τὸ «τῆ Παφίη τὸ κάτοπρον», ἢ «Κισσάνδρα», ὁ «Χάλκεος Ὑπνος», τὰ «Ὀρφνεμένα Ἄρματα», ὁ «Ἰφιδάμας Ἀντιγορίδης» εἶναι ἀπὸ τὰ ἀντιπροσωπευτικότερα τῆς τεχνολογίας του. Ἡ πρώτη ἔκδοσις, ἐξαντλημένη ἤδη, ἔγινε γιὰ ὄρισμένο κοινόν. Τώρα μὲ τὴν ὀριστικὴν ἐγκατάστασιν τῆς κ. Χαμουδοπούλου στὴν Ἀθήνα θὰ γίνῃ προσεχῶς μιὰ ἐπιμελημένη ἔκδοσις τῶν «Ἀπάντων Χαμουδοπούλου» ὁπότε ἐπιφυλάττομαι νὰ μιλήσω εἰδικὰ παρουσιάζοντας τότε ὄχι τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν καθαρὸν διανοούμενον καὶ φιλόσοφον.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ *Μαθήματα μικροβιολογίας*, 'Εκδοτική 'Εταιρεία «Γράμματα» 1928.

'Η αξία τῆς κ. Παναγιωτάτου ἢ ὁποία διευθύνει τὸ μικροβιολογικὸ ἐργαστήριον τοῦ 'Ελληνικοῦ Νοσοκομείου εἶναι τόσο ἀναγνωρισμένη ὥστε τὸ ὄνομά της στὸ ἐξώφυλλον ἑνὸς βιβλίου ἐπιστημονικοῦ εἶναι ἐγγύησιν τοῦ ὀρθῶς καὶ καλὰ διατυπωμένου περιεχομένου του. Τὸ βιβλίον ποὺ ἔχομε ὑπ' ὄψιν εἶναι τὰ βραδυνὰ μαθήματα ποὺ διδάχτηκαν στὶς «Νοσοκόμους τοῦ Κυανοῦ Σταυροῦ» στὸ ἐργαστήριον τοῦ Νοσοκομείου. Καὶ ὁ μὴ ἐπιστήμονας, καὶ ὁ μὴ εἰδικὸς θὰ διαβάσει μὲ ἐνδιαφέρον πολὺ τὸ βιβλίον τῆς κ. Παναγιωτάτου ποὺ δίδει τόσες πληροφορίες γιὰ τὰ κυριότερα μικρόβια, τῶν ὁποίων τὸ σχῆμα βλέπει στὲς φωτογραφίες ποὺ παρεμβάλλονται στὶς σελίδες τοῦ κειμένου. 'Η μικροβιολογία εἶνε, ὡς γνωστό, ἐπιστήμη ποὺ ἔλαβε τὴν μεγάλην της ἀνάπτυξιν ἀπ' τὸν παρελθόντα αἰῶνα (κυρίως μὲ τὴν θαυμάσια ἐργασία τοῦ Παστέρ), ἀλλὰ ὁ πρῶτος ποὺ δημοσίευσεν εἰκόνες μικροβίων εἶναι ὁ 'Ολλανδὸς σοφὸς Λέβενχουκ στὸν 17ον αἰῶνα.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΠΛΑΤΩΝΟΣ «*Κρίτων*». 'Εκδοσὴ «Γραμμάτων» 'Αλεξάνδρεια - 'Αθήναι. 1928.

ΠΑΝΑΓ. ΜΑΥΡΕΑ «*Ἐλεγχοί*». Τυπ. Κ. Σ. Παπαδογιάννη 'Αθήνα 1927.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ, ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

«*Νέα Ἔστιά*». Τεύχος 1 'Οκτ. Ποιήματα Μαρίνου Σιγούρου' ἄρθρον τοῦ Γερ. Σπαταλά «Τὸ σονέττο «'Ορφείας» τοῦ Σολωμοῦ» Δημοσιεύεται μὲ συνέχεια τὸ μυθιστόρημα τοῦ κ. Ξενοπούλου «'Ο Γιὸς μου κ' ἡ κόρη μου».

15 'Οκτωβρ. 'Ο κ. Νιρβάνας γράφει γιὰ τὸ ζωγράφον Γεώργιον Ροῦιλὸν ποὺ πέθανε τελευταία, ξεχωρίζομε ἕνα πολὺ ὠραῖον διήγημα

τῆς κ. Εἰρήνης Δεντρινοῦ «Στὴν καλύβα τ' 'Αη-Γιαννίου». 'Ο Τέλλος 'Αγρας γράφει γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴν γυναῖκα Εὐθαλία Δ. Ξενοπούλου, μητέρα τοῦ κ. Ξενοπούλου μὲ τὴν ἀφορμὴν τοῦ θανάτου της.

1 Νοεμβρ. 'Ο κ. Νιρβάνας γράφει γιὰ τὴν νεαρὴν ζωγράφον Νέλλη Κυριακοῦ ἀδελφὴν τῆς Ρένας Κυριακοῦ—τοῦ πρώτου μουσικοῦ καλῆντου, — γιὰ τὴν ὁποία εἶχε γράψῃ ὁ κ. Β. Φρέρης στὰ «Παναγιύπνια». 'Ο Χρ. 'Αγγελομάτης παρουσιάζει πέντε ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ Jean Moreas, τὰ μεταφράζει καὶ μιλεῖ γι' αὐτά.

«*Ἑλληνικὰ Γράμματα*», 1 'Οκτωβρίου 1928. 'Ο κ. Κ. Παπαγιάννης γράφει γιὰ τὴν «Κέρκυρα».

'Απὸ τεύχος τῆς 15 'Οκτωβρίου τὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα» ἄλλαξαν πῆραν μορφήν πρὸ λαϊκὴν — ἢ ὕλην τοὺς θᾶναι, ὅπως εἶπαν πρὸ προσητῆ σὲ ὅλους. Αὐτὸ βέβαιον εἶναι μὴ ἀκόμη ἀποδειχθῆ τῆς λιγοστῆς διάδοσιν τοῦ καθαροῦ λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ ποῦναι πάντα ὑποχρεωμένον νὰ φυτοζωεῖ, ἅμα δὲ βγῆ ἀπτόν αὐστηρὸν τοῦ χαρακτήρα. 'Εμεῖς ποὺ ἀγωνιζόμεσθε γιὰ τὸν σκοπὸν τοῦ καθαροῦ λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ ἔξερομε τίς δυσκολίας καὶ τοὺς κόπους καὶ τίς ζημιῆς. Μὰ δὲ μπορούμε καὶ νὰ κάνομε ὑποχωρήσεις.

Στὰ τελευταία τεύχη τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» εἶδαμε κάτι νοστιμότητα σκίτσου τοῦ κ. Κλ. Κλώνη, ἰδίως ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποία φιλοτέχνησε τὸ ἄρθρον τοῦ «'Η Μύκονο», στὸ τεύχος τῆς 15 'Οκτ., ὅπου βρῖσκομε καὶ μὴ παρουσίασιν τοῦ 'Ηλία Μηνιάτη, τὸν 'Εκκλησιαστικὸν τοῦ 17ου αἰῶνα, ἀπτόν κ. Γ. Φιταρᾶ κ' ἕνα διήγημα τοῦ κ. Α. Παπαδήμα.

Στὸ τεύχος τῆς 1ης Νοεμ. διαβάσαμε ἕνα καλὸ διήγημα τοῦ Α. Τραυλιαντώνη «Τὸ καταμεσήμερον στὸ πηγάδι».

Στὸ φυλλάδιον αὐτὸ τὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα» ἀναδημοσίευσαν τὸ ὠραιότατον ποιήμα τοῦ κ. Χάγερ Μπουφίδη («'Ισαντροῦ 'Αρῖ») ποὺ τύπωσε ἢ «'Αλεξανδρινὴ Τέχνη» στὸ 10ον τεύχος τῆς «Παράκληση» στὸ Θεὸν γιὰ ἕνα μικρὸν Καμπούρη».

'Ηλία Π. Βουτιερίδη «'Ο Σοφοκλῆς καὶ αἱ γυναῖκες» «*Ἐρευνα*», Μηνιαῖον περιοδικόν. 'Αθήναι - 'Αλεξάνδρεια. 'Ιούλιος. Μᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι δύσκολον νὰ διαφωνήσῃ κανεὶς μὲ τὸν κ. Βουτιερίδη στὸν θαυμασμὸν ποὺ ἐκφράζει γιὰ τίς γυναῖκες τῶν δραμάτων τοῦ Σοφοκλῆ. Κάνει παρατηρήσεις πάνω στὴν 'Αντιγόνη, τὴν 'Ιοκάστη, τὴν 'Ηλέκτρα, τὴν Δηλιάγειρα. 'Αναφέροντας τὸν 'Οφφριαντὰ λέγει ὅτι ἢ 'Ηλέκτρα του «καὶ ἢ Χρυσόθεμη ἀκόμη μᾶς πα-

„ ρουσιάζονται συχνά σάν μαινάδες· μιλοῦν πολύ γιά τή σάρκα τους·
„ και τήν ἐκδίκησή τους, ὅσο κι' ἄν εἶναι νόμιμη, μάς τήνε ζω-
„ γραφίζουμε μέ κάποια λόγια τους σέ τρόπο, πού νά τήνε βρι-
„ σκουμε ἐγκλημα πραγματικό. Ἡ Ἡλέκτρα τοῦ Σοφοκλή, ἐγκλη-
„ ματει κι' αὐτή· ἀλλά μάς γίνεται συμπαθητική. Μᾶς δείχνει κα-
„ θαρά, ὅτι ἡ ἀτιμία κ' ἡ ἀσέλγεια τῶν ἄλλων τῆς ξανάβουν τόν
„ πόθο νά ἐκδικηθῆ. Γράφει γιά τήν Ἀντιγόνη τοῦ Ρακίνα («Οἱ
Ἐχθροὶ Ἀδελφοί») και παρατηρεῖ ὅτι δέν εἶναι πλάσμα ἐλληνικό.
Στό θέατρο τοῦ Ρακίνα τὰ τραγικά πρόσωπα τοῦ ἀρχαίου Ἑλλη-
„ νικοῦ κόσμου . . . εἶχαν μεταμορφωθεῖ σέ δέσποινες Γαλλίδες
„ και σέ ἱπότες και εὐγενικοὺς Γάλλους. Ἐννοεῖται. «Quand vous
„ lisez les noms d'Hippolyte ou d'Achille mettez à la place ceux
„ du prince de Condé ou du comte de Guiche» εἶπε ὁ Ταῖν.
«Θελήσανε» λέγει ὁ κ. Βουτιερίδης «τὴν Ἡλέκτρα τοῦ Σοφοκλή
„ νά παρομοιάσῃ στήν κακουργία και στήν ἀγριότητα μέ τή
„ λαίδη Μάκβεθ. Μά τοῦ Σαίξπηρ ἡ ἡρωίδα εἶναι περισσότερο
„ μιὰ γυναίκα ὑστερική, πού ἡ ψυχὴ τῆς κλεῖ μέσα τῆς τὸ ἐγκλη-
„ μα, ἴσως χωρὶς νά τὸ νιώθῃ· εἶναι γεννημένη κακούργα κι' ἀφορ-
„ μὴ μόνο κατὰλληλη ζητοῦσε γιά νά φανερώσῃ τὴν τέτοια ψυχο-
„ σύνθεσή τῆς· γιά τοῦτο και στό τέλος καταντᾷ τρελλὴ και πε-
„ θαίνει ἀπὸ τὸν ἐγκληματικὸν τρόπο. Ἐνῶ ἡ Ἡλέκτρα θρέφει τὴν
„ ἐκδίκησή τῆς ξέροντας ὅτι θά καταπατήσῃ τοὺς ἀνθρώπινους
„ νόμους, τοὺς φυσικοὺς ἀκόμη νόμους, ἀλλὰ θά ὑπερητήσῃ τὸ
„ θεοτικὸν νόμο τὸ δίκαιο. Τοῦτο γίνεται, ἐπειδὴ ἡ Ἡλέκτρα εἶναι
„ πρόσωπο ἠθικό.»

«*Παρθενών*». Σεπτέμβριος 1928. Ὁ κ. Γερ. Σπαταλάς ἐπιτί-
θεται τὸν κ. Ρουσσὸν σχετικά μέ τίς γνώμες του γιά τὴ νεοελληνι-
κὴ στιχογραφία. Ὁ κ. Σύλβιος ἔχει ἓνα συμρνεῖκο ἠθογραφικὸ διή-
γημα τὸ «Μολύβι». Ὁ κ. Δ. Τουλιάτος γράφει γιά τὴν διώρυγα
τοῦ Σουέζ.

«*Ἰόνιος Ἀνθολογία*», Ἰούλιος, Αὐγουστος, Σεπτέμβριος. Ὁ
κ. Βουτιερίδης γράφει γιά τὴ γλώσσα τοῦ Κάλβου. Ἔχει τὸ τεύ-
χος ἀπόσπασμα ἀπὸ μιὰ μελέτη τῆς κ. Μινώτου πάνω στὸν Πε-
τράρχη, και στίχους τοῦ Πετιμεζᾶ — Λαύρα και τοῦ Μενάρδου.
Οἱ πολλοὶ Ἀλεξανδρινοὶ φίλοι τοῦ Μαρίνου Σιγούρου θά διαβάσουν
μ' εὐχαρίστηση τὴν παράγραφο πού (σὴν «Πνευματικὴ Ζωὴ» τοῦ
περιοδικοῦ) περιγράφει τὸν ἐκλεκτὸ λόγιον παραθερίζοντα στὴ Ζα-
κωννήτῃ βίλλα του «Ἀκροτήρι» και ὑποδεχόμενον τοὺς φίλους του,
τὸ δειλινὸ, σὴν ταρατσα τῆς βίλλας.

«*Semaine Egyptienne*» 15 Ὀκτωβρίου, 31 Ὀκτωβρίου
1928. Στὸ πρῶτο τεύχος βρῖσκομε μεταφρασμένο στὰ γαλλικὰ τὸ
συγκριτικὸ διήγημα τοῦ κ. Γιάγκου Πιερίδη «Ὁ χωρισμός», γιά
τὸ ὁποῖο ἡ κ. Κοτοπούλη εἶπε πὼς μπορεῖ νά γίνει ἓνα θαυμάσιο
μονόπρακτο. Στὸ δεῦτερο τεύχος ἐξακολουθεῖ ἡ δημοσίευση τῆς
μετάφρασης τῆς Κερένας Κούκλας τοῦ Χριστομάνου.

Στὴ «*Gaceta Literaria*», τὴν δεκαπενθήμερη φιλολογικὴ ἐφη-
μερίδα τῆς Μαδρίτης, ὁ ἴσπανο-Ἑλληνας λόγιος κ. Ν. Πέρκας ἔ-
γραψε γιά τὸν Δροσίνη, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ διηγήματος του «Ἐρση.»

«*Ἀγροτικὴ Ζωὴ*» Αὐγουστος 1928 μέ συνεργασία Εὐάγγελου
Νικολαΐδη, Κ. Ἀναστασιάδη, Ἐμμ. Σ. Ἀνάση, Περικλῆ Παπαδό-
πουλου, Δημ. Σημίτη και ἄλλων.

Στὸ «*Journal des Hellènes*» (Παρίσι) τῆς 14 Ὀκτωβρίου
σημειόνομε μιὰ ἀνταπόκριση ἀπὸ τὴν Ἀθήνα τοῦ κ. Ζωγραφίδη ἓνα
ἄρθρο τοῦ κ. Ρυαυξ γιά τίς ἐλληνικὲς ἀρχαιότητες τῆς Ἰσπανίας·
μιὰ συνέντευξη μέ τὸν βουλευτὴ κ. Ἡσαΐα σὴν ὁποία ὁ γνωστὸς
αὐτὸς πολιτικὸς και βιομήχανος ὀνομάζει τὴν Ἑλλάδα «pays
riche par excellence». Ἡ εἰκονογράφηση τοῦ φύλλου μάς δίνει
φωτογραφία τῆς Ἑλληνικῆς ἀποστολῆς στὸ συνέδριο τῆς Πράγας—
ὁ καθηγητὴς Ἀνδρέσδης· ὁ ἄλλοτε ὑπουργὸς Κορινῶς· ὁ πολὺ γνω-
στὸς λογοτέχνης Παπατζώνης (σὴν ἰδιότητα του τριηματοῦχου
τοῦ ὑπουργείου τῶν οἰκονομικῶν), ὁ κ. Ἀφεντούλης.

«*Παναγιύπτια*», ἑβδομαδιαῖο περιοδικὸ, γιά παιδιὰ, ἐφήβους
και κορίτσια. Μέ ὄση εὐχαρίστηση γράφαμε ἄλλοτε γιά τὰ «Πα-
ναγιύπτια», μέ τόση δυσφορία γράφομε τώρα. Τὸ ὄραιο αὐτὸ
περιοδικὸ παύει ἐκδιδομένο, ὄχι βέβαια ἀπὸ ἔλλειψη ζήλου ἢ ἰκα-
νότητος τοῦ Ἐκδοτικοῦ Οἴκου «Γράμματα» πού τὸ ἔβγαζε, ἀλλὰ
ἀπὸ τὴν ἔλλειψη ὑποστήριξης ἀπὸ τὸ κοινόν. Νά μὴ νομίσει κα-
νεὶς ὅτι τὰ «Γράμματα» βιάστηκαν στὸ σταμάτημα τοῦ περιοδικοῦ.
Δυὸ χρόνια κάταν ὑπομονή. 104 φυλλάδια βγάλανε μέ χρηματικὴ
ζημία πάνω στὸ καθένα. Ὅτι ἦταν δυνατόν κάτανε γιά νά μὴ
στερηθεῖ ὁ Αἰγυπτιακὸς ἐλληνισμὸς τὸ παιδικὸ περιοδικὸ του.
Ὅσοι παρακολούθησαν τὰ «Παναγιύπτια» ἀποροῦν και γιά ἓνα
ἄλλο πράγμα, τὴν ὄρεξη γιά ἐργασία πού εἶχε ἡ διεύθυνση τῶν
«Παναγιυπτίων», τὰ ὀλοένα και καλλίτερα φυλλάδια πού ἔβγαζε,
παρ' ὄλο ὅπου ξακολουθητικὰ ἀνταμείβονταν τὸ κάθε φυλλάδιο

μέ μιὰ χρηματική ζημία: συνήθως σάν χάνει κανείς, λιγαστεύει και ἡ διάθεση γιὰ δουλειά. Νά ἐλπίσμε ὅτι θά συνεχισθοῦν τὰ "Παναγύπτια"; Νά ἐλπίσμε ὅτι τὸ ὠραῖο αὐτὸ μέσον ποὺ εἶχαν τὰ παιδιά τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἑλλητισμοῦ γιὰ νὰ ἐξοικειώνονται μετὰ τὴν τέχνη τοῦ λόγου δὲν θά τὸ χάσουν; Ἡ διεύθυνση δηλώνει (στὸ τελευταῖο φυλλάδιο) ὅτι ἂν ἔχει 600 συνδρομητὰς ὡς τὸ τέλος τοῦ Δεκεμβρίου θά συνεχίσει τὸ ἔργο της. Τὰ τελευταῖα τέσσερα φυλλάδια τῶν "Παναγυπτίων" εἶναι τῶν 6, 13, 20 καὶ 27 Ὀκτωβρίου. Στὸ δεύτερο ἀπὸ αὐτὰ ἀναδημοσιεύεται, ἀπὸ τὸ τεῦχος μας τοῦ Σεπτεμβρίου τὸ ποίημα τοῦ Μπουφίδη "Παράκληση στὸ Θεὸ γιὰ ἓνα μικρὸ καμπόυρη", καὶ στὸ τρίτο ἔχει ἓνα διήγημα "Ἡ μικρὴ ἀδελφὴ" τοῦ Β. Φρέση (μετὰ εἰκόνα τοῦ συγγραφέα).

"*Μόδα καὶ Τέχνη*" Ὀκτώβριος 1928 Ἀθήνα. Μετὰ καλὴ φιλολογικὴ ὕλη. Σημειώσαμε διηγήματα Σ. Παναγιωτόπουλου καὶ Δ. Κόκκινου· πολὺ νόστιμα γραμμένο τὸ "Ὁ ἀξιολύλευτος καὶ ἀξιολάτρευτος Κορς ἑαυτὸς μας" τοῦ Λαπαθιώτη. Στὴν πρώτη σελίδα βρίσκουμε τὸ "Ἀθηναῖκό ἀπόβροχο" ἓνα ὠραῖο ποίημα τοῦ Βελμύρη, ποὺ εἶχε φανεῖ πέρσι, τὸν Ἀπρίλιο, στὸ περιοδικὸ μας.

"Cinégraphie Journal" τὸ καλὸ γαλλικὸ ἑβδομαδιαῖο περιοδικὸ τῆς πόλης μας.

• *Ἐλευθερία*, ἐφημερίδα, Λευκωσία (Κύπρου). Ἐνα πολὺ καλὸ ὄργανο γιὰ τοὺς ἐθνικοὺς πόθους τῶν Κυπρίων. Ἐχει καὶ ἀνταποκρίσεις ἐνδιαφέρουσες ἀπ' τὶς ὁποῖες μιὰ εἶναι Ἀλεξανδρινή.

• *Ἀλήθεια*, πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα, Λεμεσός.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΤΟΝ ΟΚΤΩΒΡΙΟ ἔγινε στὴν Ἀθήνα ἡ ἐκθεση ζωγραφικῆς τοῦ Δ. Στεφανόπουλου καὶ τῆς Χ. Ἀλεξανδρίδη-Στεφανοπούλου. Οἱ πολὺ γνωστοὶ αὐτοὶ ζωγράφοι εἶχαν κάμει προηγήτερα ἐκθεση στὸ Παρίσι μετὰ ἐπιτυχία μεγάλη· εἶχαν ἐκθέσει κιόλας στὸ Παρισινὸ Salon d'automne.

Ἡ Ἀθηναϊκὴ τους ἐκθεση ἔτυχε μεγίστης ἐκτίμησος ἀπ' τοὺς κριτικούς. Ὁ Παπαντωνίου ἔγραψε στὸ "Ἐλεύθερο Βῆμα" "Ὁ κ. Στεφανόπουλος πρὸ πολλοῦ εἶνε μιὰ ἀτομικότης εἰς τὴν ἑλληνικὴν τοπιογραφίαν. Εἰς ἐποχὴν ἀκόμη δύσκολον αὐτὸς ἦτο νεωτεριστὴς εἰς τὸ τοπεῖον. Ἡ χάρις τῶν σχημάτων του, τὸ γοργόν καὶ τὸ ἀκούραστον τῆς πινελιάς του, ὁ ὅλος προσωπικὸς τρόπος, τὸν παρουσίασαν ἓνα τοπιογράφον μετὰ λεπτὴν ποιήσιν καὶ πρωτοτυπίαν..... Εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ ἔργα ὁ κ. Στεφανόπουλος πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι δὲν ἔδειξε μόνον τὴν προτίμησίν του πρὸς ὠρισμένην τεχνοτροπίαν ἀλλὰ καὶ τὰ χαρίσματα του - δηλαδὴ τὴν ἀβρότητα καὶ τὸν εὐγενῆ λυρισμόν, ὁ ὁποῖος πάντοτε τὸν διέκρινε. Καὶ ἂν ἀπλόως ἀλλὰ μετὰ πλοῦσια ἀποτελέσματα, εἶνε τὸ "πλύσιμο τοῦ σιταριού". Ἡ ἀρμονικὴ του οἰκοδόμησις καὶ ἡ τόλμη, ἡ φωτεινότης του, ἡ πλαστικότης του, εἶνε ἐκτὸς ἀμφισβητήσεως. Καὶ εἰς τὰς νέας του λοιπὸν προσπαθείας ὁ κ. Στεφανόπουλος ἔδωκε τὰ ἐκλεκτὰ του χαρίσματα..... Ἡ κυρία Χ. Ἀλεξανδρίδου-Στεφανοπούλου, μαθήτρια ἑνὸς κατ' ἐξοχὴν ζωγράφου ὅπως ὁ Λουσιὲν Σιμόν, ὀφείλει εἰς αὐτὸν πολὺν ἄπο τὰ προσόντα της. Εἶνε ἀρκετὰ ἀντικειμενικὴ, ὅσο καὶ ἂν φέρεται ἡ ψυχὴ της πρὸς τὰς νέας τάσεις, καὶ μὰς δίδει μίαν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς φύσεως αὐτὴν τὴν φορὰν εἰς μεγάλην κάπως κλίμακα, πολὺ σταθερωτέραν ἀπὸ ἄλλοτε καὶ εἰς σχῆμα καὶ εἰς χρῶμα".

Ὁ Κλέων Παράσχος ἔγραψε στὴν "Πατρίδα". "Πρόκειται γιὰ μιὰ ἐκθεσὶ ἐνδιαφέρουσα, ὅπου μὰς δίδουν ὅλο τὸ μέτρον τοῦ ὀρίμου πλέον ταλάντου τῶν δύο καλοὶ καὶ εὐσυνειδήτοι Ἕλληνες ζωγράφοι, κἄπως συντηρητικοὶ ἴσως μόνον γιὰ τὶς σημερινὰς τάσεις τῆς ζωγραφικῆς, ἀξιόλογοι ὁμως καὶ εἰλικρινεῖς στὶς προσπάθειάς των....

„ Τὰ "Σπετσιώτικα σπητάκια", ὁ "Ἅγιος, Χαράλαμπος" (τῆς

„Υδρας), οι “Βάρκες Λιναριῶς”, ο “Δρόμος στη Σκῆρο”, εἶνε ἀπό
 „ τὰ ἔργα ἐκεῖνα μπροστά σ' αὐτά ὅποια δὲν μπορεῖ νὰ μὴ σταματήσει,
 „ καὶ ὁ πιὸ βιαστικός, καὶ ὁ ἐπιπολαιότερος ἐπισκέπτης. Αἰσθάνε-
 „ ται κανεὶς ὅτι ἢ κ. Ἀλεξανδρίδου ἔβαλε σ' αὐτὰ περισσότερο ἀπὸ
 „ τὴν ψυχὴ τῆς, ὅτι τὰ ἔξωγράφισε μὲ περισσότερὰ ἔμπνευση μὲ
 „ γνησιωτέρη συγκίνησι. “Ἐνα γλυκὸ ὄνειρο, μιὰ θερμὴ σκέψι εὐ-
 „ τυχίας θὰ ἐξάιδευαν τὴν ψυχὴ τῆς καλλιτέχνιδος, ὅταν ἔξωγρά-
 „ φισε τὰ “Σπετσιώτικα Σπιτάκια”. Τὸ ἔργο αὐτὸ ἔχει στὴν ἀτμό-
 „ σφαιρα, στὴ σύνθεσι, στὸν χρωματισμὸ του, ὅλο τὸ σεμνὸ καὶ τό-
 „ σο συμπαθητικὸ ἐκεῖνο τόνο τοῦ ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ, ποῦ ἀποτελεῖ
 „ τὸ μεγαλύτερο θέλγητρο του.....
 „ Καὶ ὁ κ. Στεφανόπουλος ἀγαπᾷ καὶ γνωρίζει τὸ ἑλληνικὸ
 „ ὕμνηρο, καὶ φαίνεται ὅτι τὸ ἐσπούδασε μὲ προσοχή. “Ὅπως τῆς
 „ Κας Ἀλεξανδρίδου, ἔτσι καὶ τοῦ κ. Στεφανοπούλου τὰ περισσό-
 „ τερα ἔργα εἶνε τοιαῖα ἑλληνικά, νησιώτικα, τῆς Σαντορίνης, τῶν
 „ Σπετσῶν, τῆς “Υδρας. Ἄλλ' ὁ κ. Στεφανόπουλος καλλιεργεῖ τὴν
 „ σύνθεσι πολὺ περισσότερο παρ' ὅ,τι ἢ κ. Ἀλεξανδρίδου.....

Ὁ Παλαεξάνδρου ἔγραψε στὴν “Ἠρώια” “ὁ ἐπισκέπτης τῆς
 „ ἐκθέσεως ἔχει κάτι καλύτερον νὰ κάμει παρὰ νὰ φιλολογεῖ τὰς
 „ διαφορὰς τοῦ ἐνὸς πίνακος ἀπὸ τὸν ἄλλον: νὰ θαυμάσῃ τὴν
 „ ὠριμότητα τῶν ἑλληνικῶν νησιῶν καὶ τῶν ἑλληνικῶν βουνῶν,
 „ ἔρμηνευμένην ἀπὸ δύο ζωγράφους μὲ πλούσιον ταλέντον, ἰσχυρὰν
 „ καλλιτεχνικὴν συνείδησιν, ὠριμον ἀντίληψιν ἀνεπιτήδευτον πρω-
 „ τοτυπίαν συλλήψεως καὶ ἐκτέλεσιν κατασταλαγμένης ἀριότητος.
 „ Μορφωθέντες χωρὶς νὰ παραστρατήσουν μέσα εἰς τὸ καλλιτεχνι-
 „ κὸν περιβάλλον τοῦ Παρισιοῦ ὁ κ. καὶ ἢ κ. Στεφανοπούλου δὲν
 „ ἐπιδιώκουν νὰ δώσουν τὴν συγκίνησιν μὲ μελοδραματικὸς γλυ-
 „ κισμοὺς σχεδίου καὶ χρωμάτων, ἀλλὰ καὶ χωρὶς ἔξωφρενικὰς
 „ ἐκζητήσεις. Αὐθόρητος, εὐλικρινὴς σύλληψις καὶ ἀπλά, ἴσα μέσα.

Ὁ Φαλαίτης εἶπε στὴ “Βραδυνή” “Τὰ ἔργα τοῦ ζεύγους Στε-
 „ φανοπούλου εἶνε ἀπολύτως συγχρονισμένα: ἱκανοποιοῦν τὴν σύγ-
 „ χρονον αἰσθητικὴν διὰ τὴν ἀπλότητα των, τὴν ἑλλειψιν ἐκζη-
 „ τήσεως εἰς τὸ δούλευμα τῶν λεπτομερειῶν καὶ τὴν προσοχὴν εἰς
 „ τὴν γενικὴν τῆς εἰκόνης μορφήν.”

Μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση μαθαίνομε ὅτι οἱ διακεκριμένοι αὐτοὶ
 καλλιτέχνες σκοπεοῦν νὰ κάμουν προσεχῶς μιὰν ἐκθεσὴ ἔργων
 τους καὶ στὴν Ἀλεξάνδρεια.

ΣΤΟ ΒΕΡΟΛΙΝΟ γιορτάστηκαν τὰ 50 χρόνια τοῦ Οὐάλντεν, τοῦ
 διδάσμου γερμανοῦ καλλιτέχνη καὶ κριτικοῦ. Χώρια ἀπὴν μεγάλη

του ἀξία, ὁ Οὐάλντεν θὰ εἶναι ἰδιαίτερα συμπαθὴς στοὺς Ἀλεξαν-
 δρικούς γαστὶ συνδέθηκε μὲ τὸν ζωγράφου Καλμούχου—ποῦ τόσον ἐκ-
 τιμᾷ ἢ Ἑλληνικῇ Ἀλεξάνδρεια. Στὸ ἴδρυμα τοῦ Οὐάλντεν “Sturm”
 ἔγινε ἡ ἐκθεσὴ τοῦ Καλμούχου.

Ὁ H. Walden ὁ μοντέρνος αὐτὸς καλλιτέχνης γεννήθηκε σ' εἰς
 16 Νοεμβρίου 1870 στὸ Βερολίνο ὅπου ἔβγαλε τὸ γυμνάσιον. Δεκά-
 ξη χρονῶν ἔφυγε ἀπ' τὸ σπίτι του ποῦθελαν νὰ τὸν κάνουν ἔμπορα
 καὶ πῆγε στὸ Floren ὅπου σπούδασε μουσικῇ. Τὸ 1899 γύρισε
 στὸ Βερολίνο καὶ παράδινε μαθήματα πιάνου, Γνωρίστηκε μὲ λο-
 γίους καὶ συγγραφεῖς, τόριξε στὴ φιλολογία, καὶ τὸ 1904 ἀνάλαβε

τὴ σύνταξιν τοῦ θε-
 ατρικοῦ περιοδικοῦ
 der Neue Weg. Ἐ-
 πειδὴ, — ἀριστερὸς
 στὴς ἀντιλήψεις του
 γιὰ τὴν τέχνη, —
 δημοσίεψε ἀρθρα τοῦ
 Στρίμπεργ (ποῦ τότε
 τὸν θεωροῦσαν τετλο-
 λό), τὸν ἔδιωξαν καὶ
 ἀνάλαβε τὴν σύνταξιν
 τοῦ θεατρικοῦ ἐπί-
 σης das Theater.
 Στὸ τελευταῖον δὲν
 κατάφερε πάλι νὰ
 μείνῃ πολὺ, καὶ στὸ
 τέλος τῆς ἰδίας χρο-
 νιάς ἔκανε τὸ καλλι-

τεχνικὸ σύλλογον Sturm μαζί μὲ τοὺς Th. καὶ Hein. Mann,
 Weddekind καὶ ἄλλους μεγάλους. Τὸ 1909 ἔβγαλε τὸ περιοδικὸ
 Sturm (ἐξακολουθεῖ βέβαια νὰ βγαίνει) καὶ ἄρχισε φοβερὸ πόλεμον
 ὑπὲρ τῆς μοντέρνας τέχνης. Τὸν ἴδιον χρόνον ἔκανε τὴν Γκαλερί
 ὅπου ἐξέθεταν οἱ Σαγκάλ, Φράνς-Μάρκ, Ἀρχιτέκνο, κ.λ. καὶ
 ἀκόμα ἐκδοτικὸ οἶκο. Ἀργότερα καὶ βιβλιοπωλεῖο. Φέτος μετά-
 φερε τὴ Γκαλερί στὴ Kuifürstendamms σ' ἕνα ἀναρτήριον ἀπὸ 6
 σάλες. Ἐκεῖ ἐγκαννιστήκανε διαλέξεις κάθε Τετάρτη καὶ Παρα-
 σκευὴ βράδυ. Στὴ δράσιν του ὀφείλεται κατὰ μέγιστον λόγον ὁ
 μοντερνισμὸς σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς τέχνης στὸ Βερολίνο.
 Ἐργασε μουσικῇ καὶ ἕνα μελόδραμα, δράματα ποῦ μεταφραστή-
 κανε στὰ Γαλλικά, ποιήματα, κριτικὰς, Essais.

ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ Δεκεμβρίου θ'άνοιξει στην Ἑλληνική Λέσχη (ὅπως ἀγγείλαμε στο ἐξώφυλλο) ἡ ἐκθεση ἐλαιογραφῶν τοῦ γνωστοῦ καί με ἐξαιρετικό ταλέντο ζωγράφου κ. Παπαδημητρίου.

ΣΤΟ ΜΕΓΑΛΟ τρίμηνο περιοδικό τοῦ Λονδίνου "Criterion" (τεῦχος Σεπτεμβρίου) δημοσιεύθηκαν — σέ ὠραία ἀγγλική μετάφραση καμωμένη ἀπτόν κ. Γ. Βαλασόπουλο — τὰ ποιήματα τοῦ Καβάφη "Γιά τόν Ἀμμώνη, πού πέθανε 29 ἐτῶν, στά 610", καί "Εἶγε ἐτελεύτα". Τά τελευταῖα χρόνια ἀρκετά ποιήματα τοῦ Καβάφη φάνηκαν με αφρασμένα σέ ἀγγλικά περιοδικά καί εἴλκυσαν μεγάλη προσοχή. Πού καί πού μάλιστα σέ μερικούς στίχους πολὺ καινούργιων ἀγγλῶν ποιητῶν, ἀπ' αὐτούς πού πρωτοφαίνονται, παρατηριέται μιά κάποια καβαφική ἐπίδραση.

Η "ΕΣΤΙΑ" τῶν Ἀθηνῶν τύπωσε παραμορφωμένο καί σχολίασε δυσμενῶς τὸ ὠραῖο ποίημα τοῦ συνεργάτη μας κ. Μάκη Ἀνταίου "Δὲν ἦρτες", πού φάνηκε στο τελευταῖο μας τεῦχος. Τά σχόλια αὐτά ἀπορήσαμε πού τὰ ἀγαδημοσίεψε ἐδῶ ὁ "Ταχυδρόμος". Κι' ἀπτήν μὲν "Εστία" δὲν μᾶς παραξενεύουν τὰ κρύα κι' ἀνάλατα γραφίματα ξέροντας πὼς συχνὰ τυπώνει τέτοια, ἀπτόν "Ταχυδρόμο" ὅμως θὰ θέλαμε νά προσέχει πὼς "γι' Ἀλεξανδρινὸ γράφει Ἀλεξανδρινός".

Ο κ. ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ μᾶς ἔγραψε ἀπτό Παρίσι πὼς πρόκειται σὸ γυρισμό του γιά τὴν Ἀθήνα νά περάσει ἀπτήν Αἴγυπτο.

Μᾶς συγκίνησε πού σέ μᾶς πρώτους ἀνάγγειλε τὸν ἐρχομό του ὁ μεγάλος ποιητής καί με χαρὰ μεταδίδομε τὴν εἶδηση στοὺς πολλοὺς ἐδῶ θαυμαστὲς του.

ΣΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ τεῦχος μας, σελ. 443, γραμ. 25, τυπώθηκε κατὰ λάθος "τὸν νά" ἀντὶς "νά τὸν".